

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

Допущено до захисту

Завідувач кафедри д.е.н., професор

_____ Слатвінська М.О.

«___» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

на тему:

**«Соціальне страхування в Україні:
основні тенденції та перспективи розвитку»**

Виконавець:

студентка факультету фінансів та
банківської справи

Свечіхіна Ірина Ігорівна

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,
доцент

Шикіна Наталія Анатоліївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	6
1.1. Сутність, роль, і принципи соціального захисту	6
1.2. Законодавче регулювання в сфері соціального страхування в Україні	15
1.3. Функції і види соціального страхування	23
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	30
2.1. Оцінка розвитку основних видів соціального страхування	30
2.2. Аналіз фінансової стійкості системи соціального страхування України	41
2.3. Внесок АТ КБ «Приватбанку» у забезпеченні соціального страхування в Україні під час дії воєнного стану	49
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	58
3.1. Соціальне страхування в контексті розвитку особистого страхування	58
3.2. Напрями вдосконалення та розвитку системи соціального страхування	67
3.3. Перспективи інтеграції української системи соціального страхування в європейський простір	72
ВИСНОВКИ	80
Список використаних джерел	83
ДОДАТКИ	87

ВСТУП

Соціальне страхування займає ключове місце у ринковій економіці та визначає систему правових відносин із захисту громадян. Соціально – економічні реформи, у процесі формування механізму нормативних взаємодій за останній час кардинально трансформували взаємозв'язки та відносини серед усіх членів суспільства.

Актуальність теми. В умовах зміни зовнішніх та внутрішніх економічних факторів, які становлять загрозу незалежності України, виникає потреба надавати особливої уваги системі соціального страхування. Військово-політична напруженість, втрата значних територій на сході країни створило передумови для падіння ВВП, стрімкого зростання дефіциту бюджету, загострилася проблема безробіття. Деструктивні тенденції економіки країни сприяли різкого зниження рівня життя більшості громадян країни.

Стратегічне завдання щодо подолання економічної кризи проходить через шлях тривалих економічних реформ. Гарантований соціальний захист населення є одним із визначальних факторів національної безпеки України. Все це викликає необхідність розробки стратегії в галузі фінансової політики стосовно управління соціальними ризиками та практичних кроків до формування модернізованої системи соціального страхування.

Метою дослідження є аналіз сучасного стану системи соціального страхування в Україні, визначення основних тенденцій її розвитку, а також обґрунтування перспективних напрямків модернізації та підвищення ефективності функціонування з урахуванням соціально-економічних викликів та міжнародного досвіду.

Завдання дослідження:

– Проаналізувати теоретико-методологічні основи системи соціального страхування та ключові нормативно-правові акти, її функції та роль в умовах сучасної ринкової економіки;

- Дослідити сучасний стан та основні тенденції розвитку соціального страхування в Україні;
- Визначити основні проблеми та виклики, з якими стикається система соціального страхування в Україні, включаючи фінансову стійкість, ефективність управління та рівень соціальної справедливості;
- Вивчити міжнародний досвід функціонування систем соціального страхування та оцінити можливість його адаптації до українських реалій;
- Розробити рекомендації щодо вдосконалення системи соціального страхування в Україні з метою підвищення її ефективності, адресності та стійкості в умовах соціально-економічних трансформацій;
- Обґрунтувати перспективні напрями розвитку соціального страхування в Україні, враховуючи демографічні, економічні та соціальні фактори.

Об'єкт дослідження охоплює функціонування системи соціального страхування України: правове регулювання, організаційні моделі, фінансові механізми та аналіз тенденцій розвитку. Розгляд, зокрема, запровадження програм соціальної захисту для працівників та клієнтів акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк».

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні відносини реальних фінансових показників забезпечення фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні. Аналіз аспектів перспектив розвитку важелів, що гарантують соціальну підтримку громадян держави.

Методи дослідження Для розв'язання поставлених завдань були використані різноманітні методи наукового пізнання, такі як діалектичний, фінансовий аналіз, теоретичне узагальнення та системний аналіз. Основні методи прогнозування, екстраполяції та аналізу також знаходили своє застосування.

Інформаційна база. Дослідження побудовано на наукових роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, чинного законодавства України, теоретичних положеннях економічної теорії та даних фінансової звітності,

наукової літератури, підручників, наукових статтях, монографіях, фінансової звітності акціонерного товариства комерційного банку «ПриватБанк» та інших джерелах.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота у загальному вигляді включає вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та додатків. Загальний об'єм роботи складає 97 сторінок. Основний зміст викладено на 86 сторінках. Робота містить 6 таблиць, 7 рисунків, 1 графік та 1 діаграма, 20 додатків. Список використаних джерел складається із 35 посилань на наукові джерела.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами проведеного дослідження, опубліковано роботу: Шикіна Н. А., Свечихіна І. «Соціальне страхування як інструмент забезпечення соціального захисту працівників», тематичним напрямком III. Регіональні проблеми розвитку реального сектора економіки, секції 10. Соціально-трудові відносини та управління персоналом у людино-орієнтованій економіці, XXIII Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові проблеми господарювання на макро-, мезо- та мікроекономічному рівнях», ОНЕУ Одеса, Україна. 2025.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

1.1. Сутність, роль, і принципи соціального захисту

Націленість держав на створення соціальної країни передбачає особливий шлях формування суспільних відносин. Вони засновані на посиленні уваги до формування інститутів та інструментів захисту громадян від різноманітних ризиків. Країни, які заявили свою соціальну спрямованість та створення соціально орієнтованої економіки, покладають на себе основну функцію у створенні механізмів, зосереджених на підтримці окремих, соціально незахищених верств громадян, таких як інваліди, пенсіонери, безробітні та інші. Таким чином, сучасна держава бере на себе зобов'язання щодо формуванні системи заходів, яка забезпечує підтримку та благополуччя кожного громадянина своєї країни у наданні мінімального рівня доходу у будь-якому віці та у будь-якому фізичному стані.

Реалізація міжнародних стандартів знайшла свій відбиток у законодавстві та правозастосовної практиці низки сучасних держав. Так, конституції країн ЄС та деяких інших країн закріплюють соціальні права, що є черговим підтвердженням важливості конституційних гарантій соціального захисту.

Інструменти соціального захисту громадян різноманітні. Принципи конструювання та організація соціальної допомоги індивідуальні для кожної країни. Вони повинні враховувати соціально-економічні особливості. Універсально справедливий розподіл доходів у суспільстві має формуватися за рахунок перерозподілу національного доходу, зосереджений на соціальному захисті населення. [6]

Існує поширена думка, що термін «соціальний захист» набув широкого вжитку після прийняття закону Social Security Act у США в 1935 році. Цей закон виданий при правлінні 32-го президента США Франкліна Делано Рузвельта, став ключовим елементом у формуванні сучасної системи

соціального забезпечення. Ф. Рузвельт наголошував, що цей акт є «кутовим каменем у системі, яка будується зараз, але у жодному разі не завершується». Однак, існують інші точки зору щодо походження та розвитку цього поняття.

Зокрема, концепція системи соціального захисту була повністю реалізована в законодавстві Нової Зеландії вже у 1938 році. Це свідчить про те, що ідеї соціального захисту розвивалися паралельно в різних країнах, адаптуючись до місцевих умов та потреб. [7]

Крім того, варто зазначити, що окремі елементи соціального захисту, такі як пенсійна система, допомога у разі непрацездатності, існували ще до 1930-х років у багатьох країнах Європи. Наприклад, у Німеччині перші закони про соціальне страхування були прийняті ще в кінці XIX століття за ініціативи канцлера Отто фон Бісмарка.

Таким чином, можна стверджувати, що поняття «соціальний захист» має глибші історичні корені, але саме з 1930-х років воно стало широко вживаним і набуло сучасного значення, що включає комплексний підхід до забезпечення соціальної стабільності та підтримки громадян.

Політична ситуація сьогодення загострила соціальні проблеми в Україні, а також вплинула на світові процеси економіки у європейських країнах. Як наслідок, значимість соціального захисту є пріоритетним завданням держави.

Сучасна система соціального захисту ґрунтується на комплексі взаємопов'язаних принципів, які разом забезпечують її ефективність та справедливість.

Реалізація цих принципів дозволяє створити систему, яка не лише допомагає у складних життєвих ситуаціях, але й сприяє соціальній стабільності та розвитку суспільства в цілому. У таблиці 1.1 наведемо Основні принципи соціального захисту.

Таблиця 1.1.

Основні принципи соціального захисту

Принцип	Суть принципу	Реалізація в практиці	Приклад
Універсальність	Охоплення всіх членів суспільства незалежно від статусу чи доходів	Загальнодоступність соціальних послуг та виплат	Пенсійне забезпечення для всіх громадян певного віку
Солідарність	Колективне фінансування системи (внески працюючих, роботодавців, держави)	Перерозподіл коштів на користь найбільш вразливих груп	Молоді працівники фінансують пенсії літнім
Соціальна справедливість	Компенсація соціальних нерівностей через систему підтримки	Прогресивне оподаткування, адресні програми, пільги	Додаткові пільги для малозабезпечених сімей
Державна гарантія	Законодавче закріплення та фінансування соціальних стандартів	Встановлення мінімальних соціальних норм і гарантій	Гарантований мінімальний розмір пенсії чи допомоги по безробіттю
Диференційованість	Врахування індивідуальних потреб різних груп населення	Різні види та розміри соціальної допомоги залежно від ситуації	Індивідуальні програми для ВПО чи людей з інвалідністю

Принцип	Суть принципу	Реалізація в практиці	Приклад
Профілактика	Запобігання соціальним ризикам, а не лише ліквідація їх наслідків	Програми перепідготовки, охорони здоров'я, підтримки зайнятості	Безкоштовні курси перекваліфікації для безробітних
Доступність	Фізична, фінансова та інформаційна доступність соціальних послуг	Створення мережі соціальних центрів, онлайн-сервісів, безкоштовні консультації	Соціальні служби в кожному районі міста
Громадська участь	Залучення громадськості до формування та контролю соціальної політики	Робота громадських рад, громадський моніторинг використання коштів	Обговорення соціальних програм з представниками неурядових організацій

Під соціальним захистом ми розуміємо систему правових, економічних та організаційних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, компенсацію або мінімізацію наслідків настання соціальних ризиків з метою охорони життя, здоров'я, працездатності та матеріального становища населення. Від улаштування національної системи соціального захисту багато в чому залежить політичні настрої громадян країни, ступінь згоди у суспільстві, стійкість та динаміка економічного та соціального розвитку.

При розгляді соціального страхування відзначимо основні ознаки, що характеризують цей процес:

- створення системи економічних, правових та адміністративних заходів, що встановлюють діяльність соціального страхування;
- розподіл шкоди у часі, визначення страхових відносин які приймають участь у формуванні страхових фондів. Право на отримання страхових відшкодувань визначаються страховими платіжками до страхових фондів;
- вираження особистих, групових та муніципальних інтересів у сфері соціального захисту працюючих людей;
- наявність страхового ризику, що має особливість поширеності страхового випадку;
- страховий випадок може бути визначений фактами та обставинами, які не залежать від громадян (хвороба, травма, старість, безробіття та інше);
- цільове використання коштів страхових фондів спрямоване на відшкодування збитків працюючих громадян, що з наслідками їх матеріального, соціального становища.

Соціальна політика - це сфера практичного здійснення найважливішої функції держави щодо створення умов, що забезпечують кожному члену суспільства реалізацію її потреб, з урахуванням системи цінностей. У центрі соціальної політики завжди знаходиться людина, яка постає як її основна мета. Соціальна політика є частиною сукупної політики держави, що має місце, серед суспільства загалом, що з модифікаціями у соціальній структурі, збільшенням добробуту людей, їх існування, задоволенням їх матеріальних і духовних потреб, удосконаленням форми життя.

Одним із головних механізмів реалізації соціальної політики держави є розвинена та ефективно функціонуюча система соціального захисту населення. Соціальний захист визначається комплексом заходів, спрямованих на забезпечення достатнього рівня життя населення для задоволення його внутрішніх, духовних, матеріальних, економічних та соціальних потреб, а також спрямованих на захист існування громадян, трудової діяльності, формування та розвиток особистості. Соціальний захист населення є

найважливішим пріоритетним напрямом соціальної політики країни. Цей напрямок є системою принципів, способів, прийомів законодавчо визначених державою соціальних гарантій, різних проектів та соціальних заходів, а також подій, які гарантують забезпечення високоякісних умов існування, задоволення всіх потреб мешканців, збереження життєзабезпечення різних соціальних категорій та груп.

Основні напрями соціальної політики та соціального захисту населення представлені на рисунку 1.1.

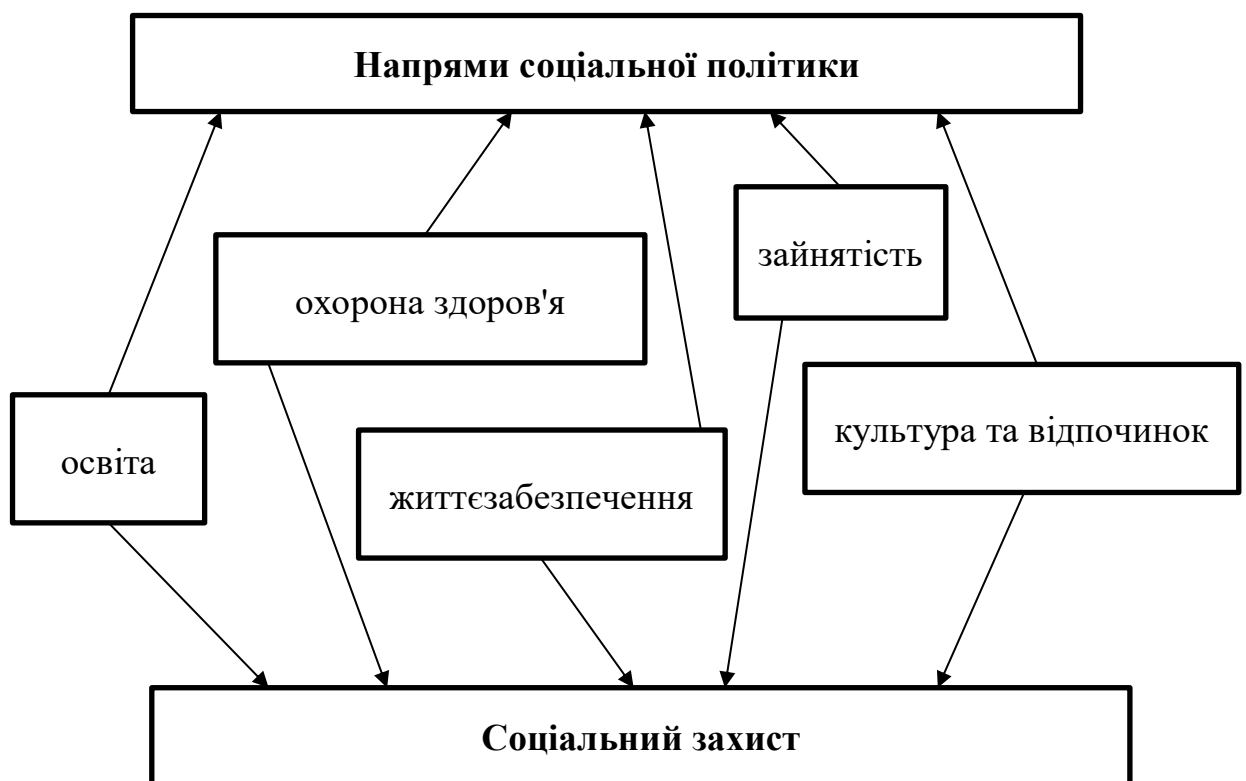

Рисунок 1.1. Напрями соціальної політики та соціального захисту населення

Об'єктами соціального захисту є всі ключові складові рівня життя, а саме сюди відносять: дохід, житло, обслуговування, освіту, охорону здоров'я тощо.

Отже, соціальний захист – це функції суспільства щодо забезпечення соціального становища людини, яке формується внаслідок впливу соціальних

ризиків, що відповідає умовам, що впливають з її необхідних та загальноприйнятих прав.

Головними компонентами фактичної діяльності системи соціального захисту є підсистеми соціального страхування та соціального забезпечення. Складова частина соціального захисту реалізуються у вигляді подання особам, які опинилися в галузі впливу соціальних ризиків, різних видів соціальних гарантій, що включають соціальні виплати та соціальну підтримку потребуючим громадянам.

Більш детально систему соціальної захисту населення, її основні напрямки розглянемо у наступному пункті цього розділу. Однак, зазначимо що державна система соціального захисту населення виявляється у наступних формах:

- допомога по безробіттю;
- пенсії;
- виплати лікарняних;
- інвалідності;
- житлові субсидії;
- допомога на здобуття освіти;
- медична підтримка;
- забезпечення державою мінімального рівня доходу.

Візуально структура соціального захисту населення представлена рисунку 1.2.

Соціальний захист населення - це комплекс соціально-фінансових заходів, які проводяться державою, а також суспільством, який забезпечує надання оптимальних умов життя, задоволення потреб, стабілізацію життєзабезпечення та активного існування особистості різним соціальним категоріям та групам.

Вона передбачає реалізацію необхідних заходів, згідно із забезпеченням гарантованого державою найменшого рівня матеріальної допомоги соціально вразливих верств населення в період економічних та політичних перетворень.

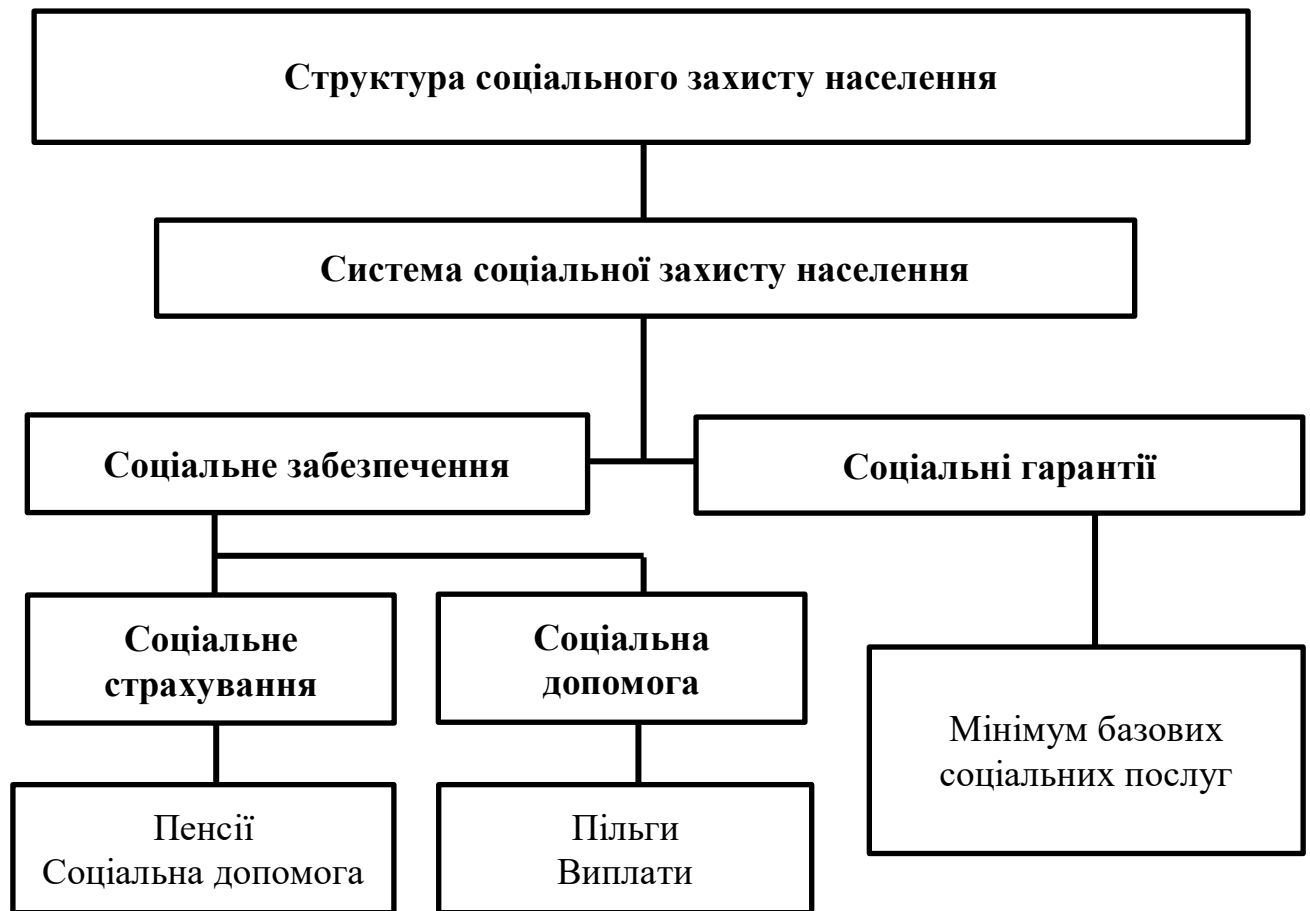

Рисунок 1.2. Структура соціального захисту населення

Правильне визначення сутності поняття соціального страхування є дуже важливим. Отже з поняття впливає на складові елементи: напрями, цілі, пріоритети, заходи тощо. Управління діяльністю суспільством має забезпечувати процеси реалізації інтересів суспільства та регулювання взаємовідносин між людьми з метою збереження цілісності держави, формування фінансових ресурсів і перерозподілу витрат з компенсацій випадків, забезпечуючи реалізацію конституційних прав економічно активних громадян.

Соціальний захист у системі державного управління виходить далеко за межі простої підтримки вразливих верств населення. Він є ключовим інструментом підтримки стабільності суспільства, запобігання соціальним потрясінням та забезпечення гармонійного розвитку. Сьогодні соціальні гарантії у тій чи іншій формі є невід'ємною частиною політики індустріально розвинених держав, що, безсумнівно, є одним із найважливіших досягнень сучасної цивілізації.

Головними завданнями соціальної держави є:

- досягнення соціальної справедливості та безпеки;
- забезпечення громадян роботою або альтернативними джерелами доходу;
- підтримка суспільної стабільності та згуртованості;
- створення умов для всебічного розвитку особистості, де людина має можливість реалізувати свій потенціал.

При цьому соціальна допомога має надаватися виключно у випадках об'єктивної потреби, коли особа опиняється у складних життєвих обставинах.

Таким чином, система соціального захисту, керуючись принципами соціальної справедливості, забезпечує рівні можливості для всіх членів суспільства. Вона виконує подвійну функцію: з одного боку, запобігає негативному впливу соціального середовища, а з іншого - гарантує кожній людині належний рівень життя, що відповідає суспільним нормам.

Організаційна структура такої системи передбачає ієрархічну побудову, де функціонують як загальнодержавні механізми регулювання, так і місцеві інституції соціального захисту. Це дозволяє досить ефективно поєднувати централізоване управління з локальними особливостями реалізації соціальної політики.

Суттєво, що така система не лише створює умови для соціального захисту, але й формує передумови для стабільного розвитку суспільства в цілому.

1.2. Законодавче регулювання в сфері соціального страхування в Україні

Державне управління та регулювання визначається законодавчими нормативно-правовими актами та Конституцією України. Сформована структура гілок влади встановлює систему соціального захисту.

Спрямованість держави на створення соціального захищеного суспільства передбачає формування відносин спрямований на посилення уваги до утворення законодавчої бази захисту населення від різноманітних ризиків. Для країн із соціальною спрямованістю та які прагнуть створити соціально орієнтовану економіку, має забезпечити функцію формування механізмів, спрямованих на надання підтримки соціально незахищеним верствам громадян, таких як: інваліди, пенсіонери, безробітні та інші. Отже держава бере на себе зобов'язання щодо гарантування кожному громадянину своєї країни у наданні мінімального рівня доходу у будь-якому віці та у будь-якому фізичному стані.

Інструменти соціального захисту громадян різноманітні. Принципи конструювання та організація соціальної допомоги індивідуальні кожної країни. Вона залежить та враховує соціально-економічні особливості. Універсально справедливий розподіл доходів у суспільстві має формуватися за рахунок перерозподілу національного доходу, спрямований на соціальний захист населення.

Соціальний захист спрямований на виконання правових, економічних та організаційних заходів, та служить попередженню, обмеженню і мінімізацію наслідків настання соціальних ризиків з метою охорони життя, здоров'я, працездатності та матеріального становища населення.

Політична ситуація загострила соціальні проблеми в Україні, а також вплинула на процеси світової економіки насамперед у європейських країнах. Як наслідок, значимість соціального захисту є пріоритетним завданням держави.

Основні принципи соціального захисту в Україні зазначені в статтях Конституції України [8] та деталізуються нормативно-правових актах, які поширюють та конкретизують ці поняття. Основні гарантії соціального захисту, передбачені Конституцією України, включають наступні аспекти:

- Соціальну спрямованість економіки

Держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом (абзац 4 стаття 13 Конституції України).

Цей принцип гарантує спрямованість економіки на забезпечення добробуту громадян, соціальної справедливості.

- Соціальний захист військовослужбовців та їхніх родин.

Держава забезпечує соціальний захист громадян України, перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей (абзац 5 стаття 17 Конституції України).

Це включає пільги, компенсації та інші форми підтримки, спрямовані на забезпечення прав та інтересів військовослужбовців та їхніх родин.

- Право на участь у професійних спілках.

Громадяни мають право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів (абзац 3 стаття 36 Конституції України).

Це право є важливим інструментом для колективного відстоювання прав працівників.

- Право на соціальне забезпечення

Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом (абзац 1 стаття 46 Конституції України).

Це включає пенсії, допомоги, компенсації та інші види соціальної підтримки.

– Право на житло

Громадянам, які потребують соціального захисту, житло надається державою та органами місцевого самоврядування безоплатно або за доступну для них плату відповідно до закону (абзац 2 статті 47 Конституції України).

Це особливо значно для вразливих категорій населення, таких як багатодітні сім'ї, інваліди, внутрішньо переміщені особи тощо.

Правове регулювання норм соціального захисту в Україні здійснюється через закони, що встановлюють основи соціального захисту, види і форми пенсійного забезпечення, регулювання праці та зайнятості, а також норми у сфері сімейних відносин, захисту дітей, освіти, культурного виховання, охорони здоров'я та екологічної безпеки (пункт 6 частини 1 статті 92 Конституції України).

Це свідчить про комплексний підхід до соціального захисту, який охоплює різні сфери життя.

Роль Кабінету Міністрів України полягає в забезпеченні фінансової, цінової, податкової та інвестиційної політики. Важливе значення також за політику у сферах науки, культури, освіти, охорони природи та екологічної безпеки (пункт 3 частини 1 статті 116 Конституції України).

Це включає розробку та впровадження програм соціального захисту, спрямованих на підтримку населення.

Однак, норми соціального захисту не обмежені лише конституційними статтями. Чинне законодавство України в сфері соціального страхування ґрунтується на низці нормативно-правових актів. Основним документом, що визначає правові засади соціального страхування, є Кодекс законів про працю України (КЗпП). Він містить норми, що стосуються обов'язкового соціального страхування працівників (стаття 253 КЗпП), включаючи страхування на

випадок тимчасової втрати працездатності, безробіття, нещасних випадків на виробництві тощо [9].

Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [10] визначає правові, фінансові та організаційні засади загальнообов'язкового державного соціального страхування, гарантії працюючим громадянам щодо їх соціального захисту у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, вагітністю та пологами, у разі нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, охорони їхнього життя та здоров'я.

Важливим елементом законодавчої бази є Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [11], який визначає основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні і гарантує їм рівні з усіма іншими громадянами можливості для участі в економічній, політичній і соціальній сферах життя суспільства, створення необхідних умов, які дають можливість особам з інвалідністю ефективно реалізувати права та свободи людини і громадянина та вести повноцінний спосіб життя згідно з індивідуальними можливостями, здібностями та інтересами.

Окрему увагу слід приділити Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який регулює пенсійну систему України. Цей закон встановлює порядок нарахування та виплати пенсій, умови отримання пенсійних виплат, а також права та обов'язки учасників пенсійної системи. Регулює порядок формування Накопичувального пенсійного фонду та фінансування за рахунок його коштів видатків на оплату договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, членам їхніх сімей та іншим особам [13].

Також один із важливих є Закон України «Про страхування», який регулює загальні питання страхової діяльності, включаючи соціальне страхування. Він визначає поняття страхового ризику, страхового випадку, а також права та обов'язки страховиків та страхувальників, встановлює вимоги до порядку укладання, обслуговування та виконання договорів страхування та

перестраховування, врегульовує питання інформаційного забезпечення договорів страхування та перестраховування і дій, що передують їх укладанню, а також державне регулювання та нагляд у сфері страхування.[14]

Закон України «Про зайнятість населення» [18], передбачає заходи щодо зайнятості населення, гарантії держави щодо захисту прав громадян на працю та реалізації їхніх прав на соціальний захист від безробіття.

Закон України «Про пенсійне забезпечення» [19], який визначає умови та гарантії на матеріальне забезпечення шляхом надання трудових і соціальних пенсій.

Закон України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» [20], що спрямований на реалізацію конституційних гарантій права громадян на соціальний захист, шляхом надання грошової допомоги найменш соціально захищеним сім'ям і сприяння їх економічній самостійності.

Крім того, соціальний захист тісно пов'язаний із міжнародними зобов'язаннями України, зокрема в рамках ратифікації конвенцій Міжнародної організації праці (МОП) та інших міжнародних договорів. Наприклад, «Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102» [21], яку Верховна Рада України ратифікувала та взяла на себе зобов'язання виконувати окремі розділи конвенції.

В сучасних умовах, зокрема під час воєнних дії та економічних викликів, соціальний захист набуває особливого значення. Держава змушена адаптувати свої програми до нових реалій, так через збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб, ветеранів війни та інших категорій, які потребують підтримки. Це вимагає не лише фінансових ресурсів, але й ефективного управління та інноваційних підходів до соціальної політики.

Від улаштування національної системи соціального захисту багато в чому залежить політичні настрої громадян країни, ступінь згоди у суспільстві, стійкість та динаміка економічного та соціального розвитку. В Україні система

соціального захисту населення представлена у вигляді основних напрямків на рис. 1.3.

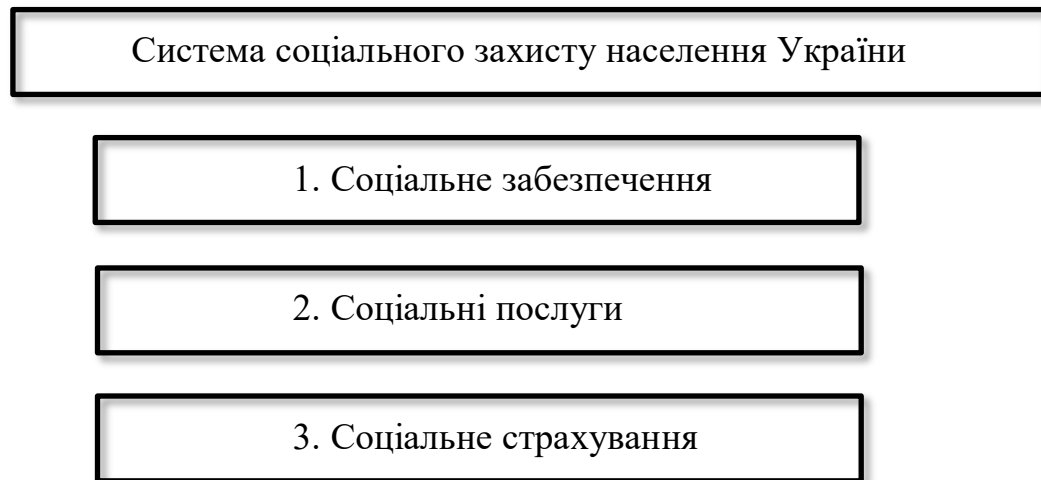

Рисунок 1.3. Система соціального захисту населення України

Під інструментами соціального захисту слід розуміти організаційно-правові структури, призначені виконувати цільові функції захисту відповідно до чітко визначеного юридичного статусу та економічних можливостей.

Способи державного регулювання соціального страхування – це методи впливу держави на систему соціального страхування з метою генерації фінансових джерел для гарантуванні соціальних виплат у випадку страхових подій.

Способи державного регулювання соціального страхування групуються: за методами і інструментами впливу (рис. 1.4).

Кожен спосіб базується при залученні безлічі функціоналу (засобів управління та контролювання).

За методами впливу державного регулювання поділяють на методи: прямого та непрямого (опосередкованого) впливу.

До засібу прямого впливу відносять:

- нормативно-правові акти;
- плани соціально-економічного розвитку;
- цільові комплексні програми;
- державне фінансування.

До засібу непрямого впливу відносять:

- бюджетно-фінансова політика;
- грошово-кредитна політика;
- інвестиційна політика;
- інноваційна політика;
- інші напрямки економічної політики держави.

Під інструментами соціального захисту слід розуміти виконавчу структуру, яка призначена реалізовувати профільні функції захисту у рамках чітко визначеного статусу економічних та юридичних можливостей.

Правові норми соціального страхування – це діяльність держави щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм в сфері соціального страхування. Вони регулюють:

- відносини між державними органами та іншими суб'єктами соціального страхування;
- відносини між державними органами з приводу розподілу повноважень, визначення їх правового статусу в сфері соціального страхування;
- відносини між суб'єктами соціального страхування, крім держави.

Адміністративні засоби державного регулювання соціального страхування – це інструменти прямого впливу держави на діяльність суб'єктів соціального страхування через видання наказів, розпоряджень та введення відповідальності за ухилення від виконання рішень.

Використання адміністративних методів державного регулювання стає необхідним тоді, коли економічні засоби державного регулювання соціального страхування виявляються недостатніми або діють надто повільно. Основними інструментами адміністративного регулювання є ліцензії, санкції, соціальні норми та нормативи, соціальні стандарти.

Економічні методи державного регулювання соціального страхування створюють необхідні умови для дій у потрібному напрямку, стимулюючи розвиток соціального страхування.

Рисунок 1.4. Способи державного регулювання соціального страхування

Таким чином, соціальний захист в Україні є багатоаспектним явищем, яке охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на забезпечення стабільності, справедливості та підтримки громадян у різних життєвих ситуаціях.

1.3. Функції і види соціального страхування

Основні функції соціального страхування направлені на створення системи механізмів, які стабілізують економічні, фінансові чинники, зменшують соціальну напруженість, та сприяють захисту людей та суспільства в цілому.

Економічні функції соціального страхування:

- компенсаційна – відбувається шляхом компенсування витрат пов'язаних з втратою працівником працездатності, фінансування витрат на лікування та реабілітацію;
- захисна – відбувається шляхом підтримки матеріального забезпечення застрахованої особи, якщо через страховий випадок людина втрачає можливість працювати;
- відтворювальна – забезпечує застрахованим особам компенсацію витрат для життєдіяльності на період хвороби, інвалідності, безробіття, вагітності, старості;
- структурна – здійснює регулювання законодавчих норм, забезпечуючи кількісну структуру трудового резерву.

Фінансові функції соціального страхування:

- розподільча – здійснює виплати компенсацій за збитки, завдані громадянам, що визначає рівень соціального захисту;
- ризикова - забезпечує виплату відшкодувань за договором страхування внаслідок ризику виникнення страхового випадку;
- заощаджувальна – створення працівниками заощаджень у різного роду фондах, страхових компаніях;
- резервна – створення страхових (резервних) фондів за рахунок добровільних та обов'язкових внесків громадянами, які забезпечать соціальне страхування та гарантувати виплату збитків за будь якими обставинами;

- превентивна – виражається у фінансуванні фондами (страховими компаніями) програм спрямованих на посилення заходів щодо забезпечення попереджуючих дій охорони здоров'я, безпечного проведення робіт тощо.

Соціальні функції соціального страхування:

- профілактична – організація медичних заходів, які спрямовані на захист здоров'я та працездатності людей. Ця функція будується на запобігання нещасним випадкам на виробництві та професійним захворюванням;
- реабілітаційна – проявляється через втілення сукупності медичної, соціальної, професійної реабілітації працівників з метою поновлення позбавленого здоров'я та працездатності;
- стабілізуюча – виявляється у забезпеченні прав найманих працівників;
- соціальна – забезпечення життєвого рівня соціальних груп населення, не залучених до трудового процесу, шляхом забезпечення життєвого рівня різних соціальних груп.

Правові функції соціального страхування:

- превентивна – коли зафіксовані випадки протиправних дій або бездіяльності з боку застрахованих осіб страхові фонди не відшкодовують втрату працездатності;
- контролююча – здійснення нагляду за діяльністю страхових фондів державними органами та громадськими організаціями на відповідність сформованих страхових зобов'язань у коротко - та довгостроковому періодах;
- політична – повинна забезпечити підтримку ефективних механізмів соціального захисту з метою забезпечення правових норм, соціальної стабільності і безпеки країни.

Види соціального страхування класифікують за наступними критеріями (Рис. 1.5.), що дозволяє систематизувати механізми соціального захисту.

Рисунок 1.5. Види соціального страхування

Залежно від способу залучення суб'єктів до страхових правовідносин (за формою страхування):

– загальнообов'язкове соціальне страхування є частиною державної системи соціального захисту населення. Полягає у здійсненні страхування працюючих громадян від можливої зміни матеріального та/або соціального стану, у тому числі за незалежними від них обставинами;

– добровільне соціальне страхування, організація якого залежить від ефективності діяльності недержавних об'єднань, страхових компаній щодо надання додаткових послуг та додаткових гарантій застрахованим особам. Поширений напрямок - добровільне страхування від нещасних випадків та хвороб, пенсійне та медичне страхування, страхування життя.

Добровільне соціальне страхування є договірним. Соціальне партнерство між страховиком та страхувальником і визначається договором страхування або законодавством [14].

За юридичним статусом виділяють такі види страхових відносин:

– державне соціальне страхування. Здійснюється від імені держави за рахунок коштів, наданих із відповідного бюджету. Держава виступає у ролі страхувальника та несе солідарну відповідальність за зобов'язаннями. В обов'язковому порядку страхує життя, здоров'я та працездатність громадян.

Державне соціальне страхування завжди виступає у формі обов'язкового страхування. Умови та порядок обов'язкового страхування регулюються законодавчою базою конкретних видів обов'язкового страхування. Держава встановлює обов'язкове страхування у разі, коли захист об'єктів пов'язані з майновими інтересами як окремих страхувальників, так й суспільства загалом.

– корпоративне соціальне страхування. Взяти участь у цьому виді страхування можуть працівники підприємства, якщо на рівні керівництва прийнято рішення про участь у програмі корпоративного страхування. Участь у корпоративній програмі дає безліч переваг як для керівництва (оптимізація витрат, використання як інструмент кадрової політики та інше), так і для самих працівників підприємства. Така програма фінансується повністю за рахунок коштів підприємства.

– особисте (індивідуальне) соціальне страхування. Дає можливість громадянину захистити себе від збитків внаслідок настання ризиків, з якими він може зіткнутися (професійний ризик, стан здоров'я). Виступаючи у ролі

страхувальника, громадянин власним коштом здійснює платежі до страхової компанії чи недержавний пенсійний фонд.

Створення страхового резерву залежить від цілей, які має страхувальник: на випадок настання несприятливої події (травма, хвороба, смерть і втрата годувальника), сприятливих подій (купівля нерухомості, народження дитини або настання пенсійного віку).

– змішане соціальне страхування. Передбачає участь у програмі кількох страхувальників щодо конкретної особи. Як страхувальник можуть виступати держава і підприємства та/або сам громадянин. Вони мають щомісяця оплачувати страхові внески. У такій програмі бажання може бути лише добровільним.

За кількістю застрахованих виділяють:

– колективне страхування: вид страхування, у якому надається захист групі осіб, які у ролі єдиного цілого. Договір страхування укладається з ініціатором колективного страхування (фізичним або юридичною особою). Наприклад, організація-роботодавець страхує інтереси своїх працівників; Спортивна спілка страхує команду перед участю у змаганнях; Укрзалізниця страхує пасажирів під час проїзду залізничним транспортом.

– індивідуальне страхування: передбачає укладання договору страхування громадянином з урахуванням індивідуальних ризиків.

За видом страхових ризиків виділяють:

– соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності. Є гарантією виплати компенсації здійснених витрат застрахованої особи внаслідок з тимчасовою втратою працездатності

– соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійного захворювання. Є державною програмою, та яка додатково може бути самостійним страховим договором, завдяки висновку якого забезпечуються одноразові виплати у разі настання, обумовлених у полісі, хвороб або застосування деяких видів лікування;

- пенсійне страхування. Різновид довгострокового страхування життя, при якому страхувальник одноразово або в розстрочку сплачує пенсійний внесок, націлене на розширення можливостей державного обов'язкового пенсійного страхування як за розміром пенсії, так і за умовами її отримання;
- державне соціальне страхування на випадок безробіття. Система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття;
- медичне страхування. Надання певного обсягу медичних послуг відповідно до умов договору зі страховою медичною організацією у разі порушення здоров'я застрахованої особи;
- страхування від фінансових ризиків, наприклад, пов'язаних із втратою роботи: компенсація втрати доходів, спричиненої позбавленням застрахованою особою постійної роботи чи доходів у бізнесі
- страхування життя. Це інструмент, за допомогою якого страхувальник вирішує фінансові та соціальні завдання, що виникають у процесі життя застрахованої особи, тим самим доповнюють державну систему соціального страхування. Носить ризиковий та/або накопичувальний характер.

Отже, функції та види соціального страхування формують комплексну систему захисту громадян. Вони не лише компенсують втрати, а й сприяють стабільності економіки та соціальної сфери. Ефективність цієї системи залежить від збалансованості її елементів, адаптації до сучасних викликів та прозорості використання коштів.

Висновки до розділу 1

Розділ 1 роботи розкриває теоретичні основи соціального страхування, його сутність, законодавче регулювання та функціонально-видову структуру. Аналіз показує, що соціальне страхування є ключовим механізмом соціальної політики, спрямованим на захист громадян від ризиків, пов'язаних із втратою доходу через хворобу, інвалідність, безробіття чи старість.

Система соціального страхування в Україні ґрунтується на конституційних гарантіях та розгалуженій законодавчій базі, яка включає як національні закони, так і міжнародні зобов'язання. Проте її ефективність обмежена такими проблемами, як недостатнє не адаптованість до сучасних викликів, зокрема воєнного стану та масових міграцій.

Функції соціального страхування (економічні, фінансові, соціальні, правові) формують комплексний механізм, що не лише компенсує втрати, але й сприяє стабільності економіки та соціальної сфери. Види страхування (обов'язкове, добровільне, державне, корпоративне тощо) демонструють різноманітність підходів до захисту громадян.

Таким чином, соціальне страхування в Україні залишається критично важливим інструментом соціального захисту, але його розвиток має враховувати як внутрішні економічні обмеження, так і міжнародний досвід для досягнення балансу між стабільністю, справедливістю та ефективністю.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Оцінка розвитку основних видів соціального страхування

У сучасній Україні, яка поступово рухається до створення цивілізованого суспільства, питання соціального захисту набувають все більшого значення. Від того, наскільки коректно аналізуються соціальні проблеми, виявляються їх причини та наслідки, а також впроваджуються ефективні управлінські рішення, залежить рівень захищеності населення [22].

Сучасна держава проявляє свою соціальну природу через систему освіти, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та інших механізмів підтримки громадян. Її соціальний характер визначається не лише наявністю відповідних інституцій, але й дотриманням правових норм, гарантією свобод людини та демократичними принципами соціально-економічної політики.

Світовий досвід свідчить, що в більшості розвинених держав діє система взаємопов'язаних механізмів соціального захисту. Україна, спираючись на міжнародні практики, запровадила власну систему соціального страхування, яка охоплює такі ключові напрями:

- пенсійне забезпечення громадян;
- страхові виплати при тимчасовій непрацездатності, а також у зв'язку з материнством та поховальними послугами;
- компенсаційні механізми у разі виробничих травм або професійних захворювань, що призвели до втрати здоров'я;
- соціальна підтримка при втраті робочого місця.

У світі сформувалися різні підходи до організації соціального захисту, які знайшли своє відображення в чотирьох основних моделях (рис. 2.1.):

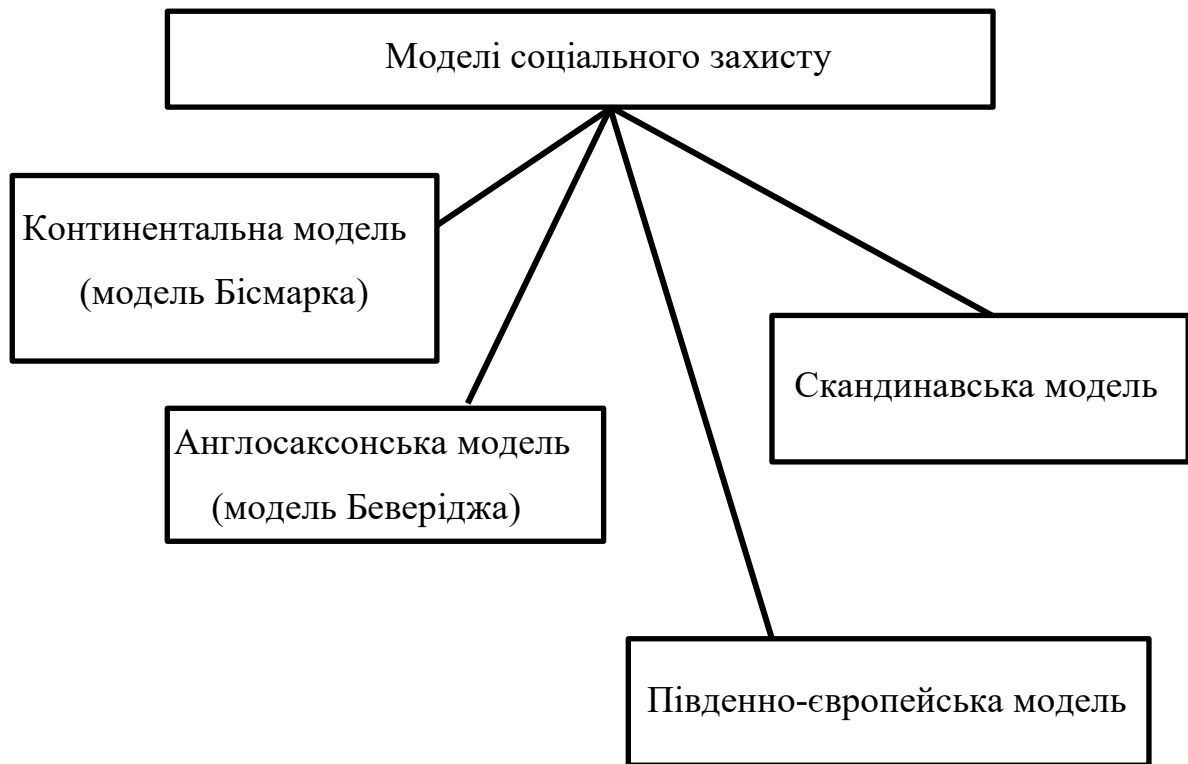

Рисунок 2.1. **Моделі соціального захисту**

Джерело: розроблено автором за даними [23]

1. Континентальна модель (модель Бісмарка)

Ця система, яка найбільш поширена в Німеччині та інших країнах Європи, ґрунтується на чіткій залежності між обсягом соціальних гарантій і стажем роботи. Основою фінансування є внески до спеціальних страхових фондів, які сплачуються працівниками та роботодавцями.

Ключові принципи моделі:

- Професійна солідарність.

Страхові фонди управляються спільно представниками працівників і підприємців. Кошти надходять із відрахувань від заробітних плат і використовуються для соціальних виплат.

- Актуарна справедливість.

Розмір допомоги залежить від суми сплачених внесків. При цьому існують граничні рівні доходу — якщо заробітна плата перевищує встановлений

максимум, страхування стає добровільним або обмежується певною сумою [23].

2. Англосаксонська модель (модель Беверіджа)

Ця система, якої дотримуються Велика Британія та Ірландія, будується на ідеї загальної доступності соціального захисту для всіх громадян. На відміну від континентальної моделі, вона робить акцент на національній солідарності, а не на професійних внесках.

Основні риси моделі:

- Загальність (універсальність).

Держава гарантує соціальний захист усім, хто потребує допомоги, незалежно від трудового стажу.

- Одноманітність та уніфікація соціальних послуг.

Рівень пенсій, соціальних виплат і медичної допомоги є однаковим для всіх.

- Розподільна справедливість.

Фінансування відбувається не лише за рахунок страхових внесків, а й через податки, що дозволяє підтримувати рівномірний розподіл ресурсів.

Державний бюджет відповідає за такі сфери, як допомога сім'ям та охорона здоров'я, тоді як інші соціальні виплати забезпечуються за рахунок внесків працівників і роботодавців. Однак, на відміну від більш жорсткої континентальної системи, соціальні виплати тут часто нижчі, а основним механізмом підтримки є саме державна соціальна допомога.

3. Скандинавська модель соціального захисту

Ця система, яку реалізують Швеція, Данія та Фінляндія, розглядає соціальний захист як фундаментальне право кожної людини. Її головна особливість – комплексний підхід до захисту громадян у різних життєвих ситуаціях, незалежно від їх трудової діяльності чи внесків до страхових фондів.

Характерні риси системи:

- Повне охоплення потреб.

Держава гарантує підтримку у більшості соціальних випадків – від народження дитини до пенсійного забезпечення.

- Високі стандарти.

Країни Північної Європи забезпечують значний рівень соціальних гарантій через прогресивну податкову систему.

- Суспільна солідарність.

Модель функціонує за рахунок високої громадянської свідомості та довіри до державних інститутів.

Фінансування переважно здійснюється через податки, хоча деякі сфери (наприклад, допомога на випадок безробіття) базуються на професійному страхуванні. Особливістю є те, що страхування від безробіття часто організоване через профспілки та має добровільний характер.

4. Південно-європейська модель соціального захисту

Країни Середземномор'я – Італія, Іспанія, Греція та Португалія – мають особливий підхід до соціального захисту, який перебуває у стадії трансформування. На відміну від північних сусідів, тут соціальний захист покладається значною мірою на родинні зв'язки та взаємодопомогу.

Ключові особливості:

- Нерівномірний розподіл ресурсів.

Більшість соціальних витрат припадає на пенсійне забезпечення (наприклад, в Італії це 14,7 % ВВП), тоді як підтримка сімей, материнства та зайнятості фінансується значно скромніше (близько 1 %).

- Роль родини.

У цих країнах традиційно сильні родинні зв'язки, тому держава часто покладається на сім'ю як на першочергове джерело підтримки.

Жодна з існуючих моделей не є «ідеально чистою» – у більшості країн соціальний захист поєднує риси різних систем. Однак у Південній Європі ця система стрімко зазнає формування та перебудову, її розвиток залежить як від економічних можливостей, так і від соціальних традицій.

Українська система соціального страхування має риси континентальної моделі, але через недостатнє фінансування та неофіційні трудові стосунки не забезпечує повноцінного захисту.

Однак, українське законодавство в сфері соціального захисту населення є досить розгалуженим та охоплює широке коло питань, пов'язаних із наданням соціальних послуг. На рівні місцевих органів влади ця нормативно-правова база сприяє створюванню необхідних передумов для ефективного вирішення соціальних проблем, враховуючи при цьому сучасні виклики соціально-економічного розвитку, динаміку суспільних відносин та завдання щодо підвищення якості життя громадян.

Одним із свідчень розвитку напрямів соціального захисту є безперервна трансформація законодавчих норм, так з'явилися норми підтримки ветеранів та сімей загиблих в наслідок військових дій, а також захист прав внутрішньо переміщених осіб.

Щодо вдосконалення правового регулювання в цій сфері, важливим завданням є:

- уточнення компетенції місцевих органів влади та державних адміністрацій у питаннях соціального захисту;
- запровадження чітких соціальних стандартів;
- підвищення якості соціальних послуг;
- розвиток доступної та прозорої системи соціального обслуговування;
- забезпечення різноманіття форм та методів надання соціальних послуг;
- вдосконалення механізмів адресної соціальної підтримки.

Сьогодні зростає значення системи соціального захисту, оскільки кількість громадян, які опиняються у складних життєвих ситуаціях і потребують державної підтримки, постійно збільшується. В контексті реформи децентралізації основне навантаження з реалізації соціальної

політики перерозподілено між органами виконавчої влади та місцевим самоврядуванням. Особлива роль у цьому процесі відводиться об'єднаним територіальним громадам, які отримали нові повноваження згідно з Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [29].

Ключові аспекти реформування:

- Децентралізація дозволяє наблизити соціальні послуги до споживачів;
- Органи місцевого самоврядування отримали право самостійно організовувати соціальний захист на своїх територіях;
- Реформа спрямована на підвищення якості та доступності соціальних послуг;
- Зростає роль об'єднаних територіальних громад у забезпеченні соціального захисту;

Основні завдання реформи:

- Оптимізація механізмів надання соціальних послуг;
- Розширення спектру допомоги для вразливих категорій населення;
- Підвищення ефективності місцевих соціальних програм.

Передача повноважень на місцевий рівень вимагає:

- Удосконалення нормативно-правової бази;
- Розвитку інституційного потенціалу об'єднаних територіальних громад;
- Забезпечення фінансової стійкості соціальних програм.

Ці зміни сприятимуть створенню більш гнучкої та ефективної системи соціального захисту, орієнтованої на реальні потреби громадян.

Не останню роль грає аналіз витрат і результатів, який дозволяє приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку соціального страхування. Для цього необхідно визначити компоненти витрат, проаналізувати результати цих витрат, використовувати економічні показники для оцінки аспектів витрат і

результатів, а також розрахувати ефект як різницю між соціальними результатами та витратами на їх досягнення.

Економічність передбачає мінімізацію витрат при забезпеченні необхідного рівня соціальних послуг. Це може включати оптимізацію адміністративних витрат фондів соціального страхування або закупівлю послуг за конкурентними цінами. Важливим аспектом є відсутність надмірних витрат або неефективного використання ресурсів.

Продуктивність відображає співвідношення обсягів наданих соціальних послуг до витрачених ресурсів. Показниками можуть бути кількість послуг на одиницю витрат, ефективність виплат пенсій або швидкість обробки соціальних запитів. Підвищення продуктивності дозволяє збільшити охоплення населення соціальними гарантіями без підвищення витрат.

Результативність характеризує відповідність соціальних витрат цілям системи страхування. До таких цілей належать зниження рівня бідності, покращення доступу до медицини, підвищення якості життя вразливих груп населення. Оцінка результативності потребує аналізу конкретних соціальних показників і їх динаміки.

Ці критерії тісно пов'язані між собою. Централізація соціальних програм може підвищити економічність і продуктивність, але іноді призводить до зниження результативності через зменшення індивідуального підходу до потреб громадян. Децентралізовані системи, навпаки, можуть покращити результативність, але збільшити загальні витрати.

Прикладами оцінки ефективності можуть служити порівняння видатків на адміністрування пенсійних виплат в Україні з міжнародними аналогами, аналіз кількості лікарняних випадків, покритих страховою системою, на одиницю бюджетних коштів, а також оцінка впливу соціальних виплат на зниження рівня бідності серед вразливих груп населення.

У системі соціального страхування, де ключову роль відіграють ризики та невизначеність результатів, часто доводиться йти на компроміс між економічністю та соціальною ефективністю. Наприклад, витрати на

профілактику виробничого травматизму можуть здаватися надмірними з точки зору поточних потреб, але є абсолютно виправданими з огляду на довгострокові соціальні та економічні наслідки. Такі інвестиції спрямовані не лише на запобігання нещасним випадкам, але й на зменшення майбутніх витрат на лікування, реабілітацію та соціальні виплати постраждалим.

Особливістю соціального страхування є багатоманітність економічних результатів, які можуть мати як кількісні, так і якісні характеристики. Кожен вид соціальних послуг чи виплат має унікальну цінність для конкретних категорій населення.

Для оцінки їх ефективності використовуються комплексні підходи:

- Стандартизація якості послуг - порівняння фактичних результатів із встановленими нормативами та критеріями;
- Соціологічні дослідження - аналіз рівня задоволеності отримувачів соціальних послуг;
- Економічні методи - оцінка вартості та корисності наданих благ з урахуванням їхньої соціальної значущості.

Ця багатогранність результатів ускладнює пряме порівняння різних видів соціальних витрат, але водночас надає можливість більш гнучкого підходу до оцінки їхньої ефективності. Наприклад, витрати на медичну реабілітацію працівників можуть бути вищими за витрати на одноразові компенсації, але в довгостроковій перспективі вони забезпечують більший економічний ефект за рахунок повернення працездатності.

Важливим аспектом є те, що в системі соціального страхування не завжди можна керуватися суто економічними критеріями. Так як соціальна складова є захистом вразливих верств населення. Підтримка громадян у складних життєвих ситуаціях часто вимагає додаткових витрат, які не мають прямої економічної віддачі, але є невід'ємною частиною соціальної політики держави.

Ефективність соціального страхування може оцінюватись з різних позицій, кожна з яких має свої специфічні критерії та методи аналізу.

Як ефективність страхової діяльності система соціального страхування потребує обґрунтування ключових параметрів: розміру страхового внеску, обсягу страхового фонду, коефіцієнтів заміщення втрачених доходів. При такому підході важливо враховувати й потенційні негативні ефекти, такі як зниження трудової активності через надмірно високі соціальні гарантії або стимулювання раннього виходу на пенсію, що впливає на загальні економічні показники країни.

Як ефективність особливого виду суспільних благ соціальне страхування аналізується через призму оптимальності податкового навантаження, адекватності розмірів пенсій та допомог до прожиткового мінімуму, точності цільового спрямування виплат. Тут акцент робиться на задоволенні потреб отримувачів соціальних послуг та справедливому розподілі ресурсів.

Як ефективність виробництва специфічних споживчих благ система може оцінюватись за традиційними економічними показниками: рівнем витрат, продуктивністю праці, фондомісткістю. Для державної системи соціального страхування ці показники мають особливу специфіку, оскільки її діяльність статистикою відноситься до сфери державного управління.

Методи оцінки ефективності включають:

- Техніко-економічний аналіз функціонування системи;
- Фінансовий моніторинг страхових фондів;
- Організаційну діагностику управлінських процесів;
- Аналіз соціальних результатів та їх впливу на суспільство.

Джерелами інформації для оцінки слугують:

- Офіційна звітність страхових фондів;
- Соціологічні дослідження та опитування;
- Аналіз звернень громадян;
- Експертні оцінки прийнятих рішень;
- Обговорення законопроектів у громадському просторі.

Вибір конкретних методів оцінки має ґрунтуватись на принципах достовірності даних та адекватності обраних показників реальним цілям соціального страхування. Комплексний підхід дозволяє врахувати як економічні, так і соціальні аспекти функціонування системи.

Система державного соціального страхування, як складова соціального захисту населення, вимагає комплексної оцінки ефективності. Для аналізу її розвитку та результатів використовують:

Статистичний аналіз - дозволяє виявити тенденції у функціонуванні окремих видів страхування (пенсійного, медичного, по безробіттю) через динаміку ключових показників: обсягів страхових внесків, розмірів виплат, кількості отримувачів. Наприклад, зростання охоплення населення медичним страхуванням свідчить про покращення доступності охорони здоров'я.

Порівняльний аналіз - дає змогу оцінити досягнення цілей соціального страхування шляхом зіставлення:

- Показників різних періодів (наприклад, рівня пенсійного забезпечення до і після реформ);
- Міжнародних даних (як рівень соціальних витрат України порівняно з країнами ЄС);

Соціально-демографічний аналіз - відображає опосередкований вплив страхування на якість життя які впливають на:

- Зміни тривалості життя (ефективність медичного страхування);
- Рівень зайнятості (результативність страхування по безробіттю);
- Динаміку доходів вразливих груп (ефективність соціальних виплат)

Моніторинг соціальних результатів - передбачає оцінку впливу страхової системи на конкретні групи:

- Якість життя пенсіонерів (через співвідношення пенсій до прожиткового мінімуму);
- Доступність медичних послуг для застрахованих

Соціологічні дослідження - виявляють суб'єктивні оцінки громадян щодо:

- Задоволеності страховими послугами;
- Довіри до системи соціального захисту

Математичне моделювання - допомагає прогнозувати розвиток системи та обґрунтовувати оптимальні моделі, наприклад:

- Балансування пенсійного фонду при старінні населення;
- Ефективність різних схем фінансування медичного страхування

Ці методи дозволяють оцінити не лише економічну ефективність соціального страхування, а й його соціальну значущість, що особливо важливо для подальшого вдосконалення системи в умовах демографічних викликів та трансформації ринку праці. Інтеграція різних підходів забезпечує об'єктивну базу для прийняття управлінських рішень щодо розвитку соціального страхування в Україні.

Таким чином, стратегія розвитку соціального страхування в Україні має поєднувати міжнародний досвід із врахуванням специфіки національної економіки, демографічної ситуації та соціальних потреб населення, що дозволить створити збалансовану та стійку систему соціального захисту.

2.2. Аналіз фінансової стійкості системи соціального страхування в Україні

В сучасних умовах, коли країна перебуває у воєнному стані, ключовим пріоритетом держави є соціальний захист громадян, особливо тих, хто найбільше потребує підтримки. Сьогоднішні обставини значно ускладнюють виконання конституційних прав людей, таких як право на належний рівень життя, соціальні гарантії, включаючи отримання допомоги для підтримки доходів на рівні не нижче прожиткового мінімуму, доступ до медичної допомоги та якісної освіти. У завданнях щодо досягнення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року підкреслюється, що основним напрямом державної політики залишається забезпечення громадянам можливості отримувати медичні послуги, якісну освіту та ефективну підтримку для соціально незахищених груп населення [24].

Соціальна політика демократичної держави орієнтована на подолання суспільних недоліків, створення потужної системи соціального захисту та розвиток соціальної інфраструктури, що забезпечує доступність якісних послуг для населення.

Оскільки Україна прагне до європейської інтеграції, вона має відповідати стандартам соціальної держави, де пріоритетом є гарантія високого рівня соціального захисту. Досягнення цієї мети можливе лише за умови реалізації продуманої та результативної соціальної політики, спрямованої на підвищення добробуту громадян.

Соціальний бюджет – це спеціальний фінансовий механізм, спрямований на забезпечення населення соціальними благами та послугами, які не мають комерційної мети, а покликані задовольняти суспільні потреби. Він відіграє ключову роль у реалізації принципів соціальної справедливості та підвищення рівня життя громадян, дозволяючи державі гарантувати рівний доступ до освіти, медичної допомоги, соціального захисту та інших важливих сфер незалежно від матеріального стану людини.

Основними рисами соціального бюджету є:

- значні обсяги фінансування соціальних програм;
- орієнтація на забезпечення соціальних потреб суспільства;
- здійснення заходів, спрямованих на зменшення соціальної нерівності.

Таким чином, соціальний бюджет виступає інструментом державної політики, що сприяє створенню стабільного та збалансованого суспільства.

Аналіз соціальної спрямованості бюджету України передбачає дослідження обсягів соціальних видатків як у абсолютних показниках, так і у відсотковому співвідношенні до загальних бюджетних витрат. До категорії таких видатків належать фінансування освітньої галузі, системи охорони здоров'я, соціальний захист і забезпечення (зокрема пенсійне забезпечення), розвиток культури, спорту та видатки на житлово-комунальні послуги.

Таблиця 2.1

**Питома вага соціальних видатків у видатках зведеного бюджету
України, %**

Стаття бюджетних видатків	Роки									
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Видатки зведеного бюджету	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Соціальні видатки разом	57,88	59,65	58,42	55,57	55,11	52,57	53,36	34,04	25,89	24,70
Житлово - комунальне господарство	2,31	2,10	2,57	2,43	2,52	2,02	3,08	1,35	1,59	1,34
Охорона здоров'я	10,44	9,02	9,69	9,27	9,37	11,02	11,04	7,07	4,90	4,83
Духовний та фізичний розвиток	2,39	2,02	2,30	2,32	2,30	1,99	2,35	1,11	0,87	0,92
Освіта	16,80	15,59	16,82	16,80	17,43	15,81	16,97	9,55	6,95	7,05
Соціальний захист та соціальне забезпечення	25,94	30,92	27,04	24,75	23,49	21,73	19,92	14,96	11,58	10,56

Джерело: розроблено автором за даними [25]

Соціальна сфера забезпечує не лише доступ до базових послуг, таких як освіта, медицина, транспорт, електропостачання, водопостачання та опалення, але й створює умови для всебічного розвитку особистості. Це дозволяє не просто підтримувати життєвий рівень населення, а й сприяти його інтелектуальному, творчому та фізичному вдосконаленню.

Таким чином, соціальні видатки бюджету відображають пріоритети держави у забезпеченні якісного життя громадян та формуванні сталого суспільства.

Протягом 2015-2021 років частка соціальних видатків у загальних витратах державного бюджету України стабільно перевищувала 50%, коливаючись у діапазоні 52,57-59,65%. Однак на протязі останніх років, починаючи з 2022 року спостерігається різке скорочення цього показника з 34,04% до 24,7%. Такі кардинальні зміни пов'язані з трьома ключовими факторами:

- Військова необхідність: початок бойових дій у 2022 році вимагав перерозподілу бюджетних коштів на потреби оборони;
- Макроекономічні чинники: значна девальвація національної валюти суттєво вплинула на реальну купівельну спроможність соціальних видатків;
- Зміна бюджетних пріоритетів: зросли витрати на економічну діяльність, громадську безпеку та правоохоронну систему.

Структурні особливості соціальних видатків:

Соціальний захист залишається домінуючою статтею витрат, демонструючи стійкість навіть у воєнний період. У 2022 році спостерігався значний номінальний приріст цих видатків, що пояснюється необхідністю підтримки вразливих верств населення та під впливом інфляційних процесів.

Пікові значення фінансування заходів охорони здоров'я припали на 2020-2021 роки через пандемію, з подальшим скороченням у воєнний період.

Сучасна бюджетна політика України характеризується:

- вимушеним відходом від соціальної орієнтації бюджету через надзвичайні обставини;
- збереженням базового рівня соціального захисту як пріоритету навіть у кризових умовах;
- необхідністю проведення моніторингу оцінки взаємозв'язку між макроекономічною динамікою і фактичною ефективністю видатків.

Динаміка бюджетних асигнувань останнього десятиріччя відображає глибокі зміни у пріоритетах державної політики. У довоєнний період, зокрема у 2015-2017 роках, система соціального захисту та соціального забезпечення демонструвала стабільність, посідаючи від чверті до третини всіх бюджетних видатків. Цей період характеризувався відповідальним ставленням до соціальних зобов'язань перед громадянами та передбачуваним фінансуванням ключових соціальних галузей.

Наступні роки перед початком бойових дій позначилися формуванням двозначної тенденції. З одного боку, спостерігалось номінальне зростання обсягів соціальних видатків, з іншого - їх відносна частка в загальній структурі бюджету почала поступово зменшуватись. Цей період став своєрідним переходом до нової бюджетної реальності, коли почали переглядатися традиційні підходи до фінансування соціальної сфери.

Радикальні зміни настали з початком повномасштабної війни. У 2022 році частка соціальних видатків різко скоротилась до 14,96%, а до 2024 року досягла рекордно низького рівня у 10,56%. Ця трансформація відбулася на тлі кардинальної зміни бюджетної ієрархії, коли абсолютним пріоритетом стали оборонні видатки, а витрати на безпеку та правопорядок значно зросли.

Порівняльний аналіз бюджетів 2021 та 2022 років наочно демонструє глибину цих змін. Якщо напередодні війни соціальний захист посідав лідируючі позиції у структурі видатків, то вже за рік він поступився місцем оборонним витратам. При цьому парадоксальною є ситуація, коли номінальне зростання соціальних видатків супроводжувалось їх реальним зменшенням через високий рівень інфляції та девальваційні процеси.

Сьогоднішня ситуація вимагає нового підходу до соціальної політики, який би поєднував обмежені фінансові можливості з необхідністю підтримки вразливих верств населення. Бойові дії не лише змінила бюджетні пріоритети, але й поставила перед державою складне завдання - знайти баланс між безпековими вимогами моменту та соціальними зобов'язаннями перед громадянами. Майбутнє соціальної сфери України залежить від здатності розробити гнучкі механізми соціальної підтримки, які б ефективно функціонували в умовах тривалої кризи.

Останні роки стали періодом суттєвих трансформацій у фінансуванні соціальної сфери. Якщо період 2020-2021 р. демонстрував зростання соціальних видатків, особливо у медичній галузі, то починаючи з 2022 року характерний радикальним зміною бюджетних пріоритетів. Ресурси масово перерозподіляються на потреби оборони та безпеки, що спричинило різке скорочення частки соціальних видатків до історичного мінімуму у 2024 році.

Сьогоднішня ситуація характеризується паралельними процесами: з одного боку, безпрецедентне зростання оборонних видатків як абсолютний пріоритет держави, з іншого - вимушене скорочення соціальних програм через обмежені ресурси. Особливу тривогу викликає потенційне зменшення міжнародної фінансової підтримки, що може посилити бюджетний дефіцит і додатково обмежити соціальні можливості.

Незважаючи на складні умови, соціальна політика залишається пріоритетним напрямом державної діяльності. Акцент зроблений на підтримку най вразливіших груп - внутрішньо переміщених осіб, які отримують компенсації за житло та гуманітарну допомогу, ветеранів, що потребують реабілітації та психологічної підтримки, а також сімей загиблих захисників. Пенсійна система та соціальні виплати, хоча й у скороченому обсязі, продовжують функціонувати як важливий механізм підтримки населення.

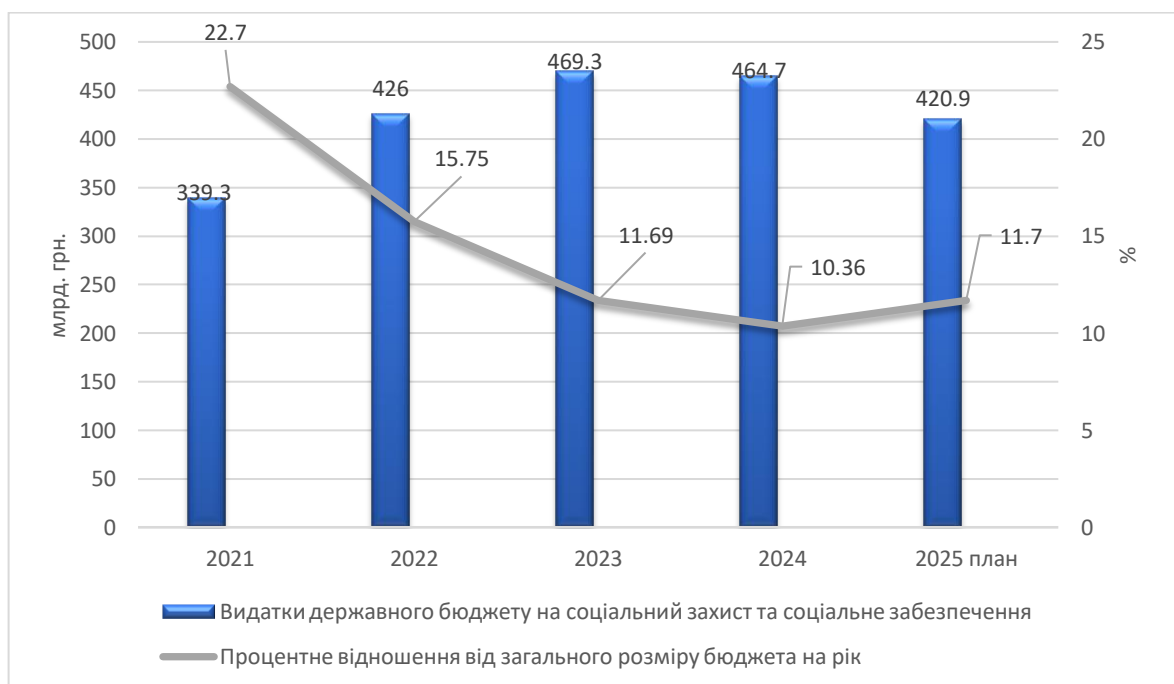
Перспективи розвитку соціальної сфери в умовах тривалої війни пов'язані з пошуком балансу між оборонними витратами та соціальними

зобов'язаннями. Ключовими факторами стануть ефективність використання бюджетних коштів, розвиток альтернативних джерел фінансування та підтримка міжнародних партнерів.

Найближчі роки визначають нову модель соціальної політики, яка має поєднати вимоги воєнного часу з необхідністю підтримки соціальної стабільності в суспільстві.

Графік 2.1

Соціальний захист та соціальне забезпечення 2021 - 2025 рр.

Джерело: розроблено автором за даними [25]

Соціальне забезпечення в Україні закладає основи соціальної безпеки країни, оцінити рівень якої дозволяють 15 індикаторів, визначених у Методичних рекомендаціях, щодо розрахунку рівня економічної безпеки України [28]. Розрахунок запропонованих індикаторів та їх відхилення від оптимальних значень дають змогу оцінити ризики та загрози наявні та/або потенційні соціальній безпеці країни. Особливість запропонованих у Методичних рекомендаціях інтегральних індексів, які використовуються для оцінки рівня соціальної безпеки, полягає в тому, що дев'ять із них носять

складові економічної безпеки та ще шість індексів залежать від показників фінансової безпеки.

Розрахунок інтегральних індексів у розрізі складових економічної безпеки здійснюється на основі оцінки понад 130 окремих індикаторів, які базуються на статистичних даних. Зазначений перелік індикаторів здатний до виявлення додаткових ризиків та загроз соціальній безпеці, що має призвести до суттєвого підвищення рівня соціального захисту та соціального забезпечення в Україні, при відповідній оцінці яких дозволить завчасно та реагувати на дисбаланс у фінансово-економічному середовищі країни.

Система соціального захисту України потребує регулярного оновлення, врахування актуальних потреб суспільства та гарантії якості послуг для кожного.

Ця система включає низку взаємопов'язаних елементів, спрямованих на надання соціальних гарантій та допомоги населенню.

Для детального розгляду її роботи необхідно проаналізувати структуру та основні інституції, які забезпечують соціальний захист у країні (таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Складові системи соціального захисту України

Складова	Функціонал
Пенсійний фонд України (ПФУ)	Забезпечення пенсійних виплат (за віком, інвалідністю, втратою годувальника)
Міністерство соціальної політики України	Розробка та реалізація соціальних програм, підтримка малозабезпечених та вразливих груп

Складова	Функціонал
Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС)	Надання допомоги населенню під час надзвичайних подій (катастрофи, військові дії тощо)
Міністерство охорони здоров'я України	Організація медичної допомоги, включаючи підтримку інвалідів та осіб з обмеженими можливостями
Міністерство освіти та науки України	Забезпечення доступності освіти, у тому числі для дітей з особливими потребами.
Державна служба зайнятості України	Допомога у працевлаштуванні, соціальна підтримка безробітних
Міністерство молоді та спорту України	Реалізація соціальних, молодіжних та спортивних програм
Громадські та благодійні організації	Надання додаткової соціальної допомоги, підтримка вразливих верств населення

Джерело: розроблено автором за даними [31]

Як видно з таблиці, система соціального захисту України базується на взаємодії державних органів, кожен з яких виконує специфічні функції, спрямовані на забезпечення соціальної стабільності та підтримки громадян. Однак її ефективність залежить від координації між цими інституціями, а також від адаптації до сучасних викликів, таких як наслідки війни, міграційні процеси та економічна нестабільність.

2.3. Внесок АТ КБ «ПриватБанку» у забезпеченні соціального страхування в Україні під час дії воєнного стану

АТ КБ «ПриватБанк», як один із найбільших банків України, відіграє важливу роль у реалізації державних програм соціального захисту. Його участь охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на забезпечення зручності, доступності та ефективності отримання соціальних виплат населенням.

У 2024 році для підтримки населення та бізнесу запровадив технологічні заходи підтримки державних соціальних програм:

- втілив впровадження digital-картки «єВідновлення» (разом з Міністерством цифрової політики та Міністерством реінтеграції) по програмі відбудови пошкодженого житла внаслідок військових дій. Доля виплат через АТ КБ «ПриватБанк» становить 70.27%, обсяг виплат у 2023 році досяг понад 2.6 млрд грн;
- підтримав програму автоматичної пролонгації періоду дії карток на один рік, включаючи бізнес картки, за якою клієнтам немає потреби звертатись до відділення банку для перевипуску карти, що є особливо важливим клієнтам на тимчасово окупованих територіях;
- впровадив картку «єОздоровлення» (разом з Міністерством соціальної політики). Це картка зі спеціальним режимом використання для оздоровлення дітей малозабезпечених та багатодітних сімей, а також дітей з інвалідністю;
- здійснював виплати на картку «єПідтримка», а саме виплати внутрішньо переміщеним особам; виплати по військовим облігаціям. Практика показала що картка «єПідтримка» це зручний сервіс, де клієнт для отримання виплат робить всього декілька кліків для отримання виплати без відвідування банку;
- у 2024 році понад 8,5 тисяч українських родин скористалися програмою пільгового іпотечного кредитування «єОселя», а обсяг виданих кредитів в Україні перевищив 14,6 мільярда гривень, більшість яких видано

ПриватБанком. Такий результат на 45 % перевищує результат 2023 року за кількістю виданих кредитів, та на 65 % за сумою виданих коштів.

- АТ КБ «ПриватБанк» розробив та впровадив преміальні digital-картки всіх рівнів (без пластику) для забезпечення розрахунків картою, відкриття додаткових і нових рахунків, перевипуску без візиту у відділення;

- для вкладників впроваджена можливість отримати депозитний договір за діючим вкладом з актуальними параметрами депозиту: сума на рахунку, процентна ставка, дата закінчення вкладу та інше - через зручний для клієнта канал обслуговування (відділення, мобільна та веб версії Приват 24);

- запроваджено та перезапущено діючі кредитні продукти: Овердрафт, Агросезон, Кредитна лінія та Лізинг, запроваджено інструмент Генеральних угод. Протягом року було видано понад 24 тисяч нових кредитів. Це дозволило збільшити чистий кредитний портфель бізнес-клієнтів (не включаючи Кредити юридичним особам - РЕПО) до 30 млрд грн (+ 23 %). Як наслідок - АТ КБ «ПриватБанк» збільшив частки ринку з кредитування бізнес-клієнтів на понад 1,6 % та піднявся на 6-е місце по частці ринку кредитування Бізнесу;

- важливою віхою розвитку фінансової підтримки українського бізнесу став початок співпраці з міжнародними фінансовими інституціями в частині розподілу ризиків та впровадження нових механізмів грантової підтримки бізнесу (міні-гранти, страхування сільськогосподарських ризиків та інші проекти). У серпні та у грудні 2023 року підписано угоди з Європейським Банком Реконструкції та Розвитку щодо розподілу ризиків для нових кредитів на суму 240 млн євро;

Для бізнес-клієнтів 2023 - 2024 роки були роками активних змін та інновацій в частині електронного бізнесу та сервісів бізнес клієнтам. Серед основних результатів виділяються: проведення модернізації системи Приват 24 Для Бізнесу та запуск бета версії оновленого додатку; збільшення до 65 % (+ 31 пунктів) кількості бізнес-клієнтів, які користуються мобільним додатком; запуск сервісу Досьє Ділової Репутації; впровадження хмарного

кваліфікованого електронного підпису Smart ID без мобільного додатку, що значно покращило клієнтський досвід; сервісу з перевірки заборгованості та сплати податків у системі Приват 24 Для Бізнесу; нові сервіси в єдиному додатку: продаж валюти, робота з довіреними особами, шаблони платежів та журнал операцій; оновлення процесу адаптації клієнтів та відкриття рахунку на веб-сайті, що дозволило скоротити час відкриття рахунку до 5 хвилин; впровадження переходу на новий стандарт роботи ISO 20022 (СЄП 4.0 НБУ); запущено сервіс «Торгова платформа» для покращення клієнтського досвіду при купівлі-продажу валюти, результатом чого стало значне збільшення кількості та суми операцій; запроваджено мобільний застосунок Термінал для платформи Apple iOS (перші в Україні та сьомі у світі).

АТ КБ «ПриватБанк» є одним із ключових банків, через який здійснюються пенсійні виплати, соціальних допомог та інших державних виплат. Банк обслуговує 4,6 мільйонів пенсіонерів та отримувачів соціальних виплат станом на кінець 2024 року (4,7 млн - станом на кінець 2023 року). Частка Приватбанку серед банків, які мають право здійснювати виплати, становить 56,1 %. Окрім того, зміни у законодавстві дозволили всім банкам робити виплати військової пенсії, тож АТ КБ «ПриватБанк» в 2023 році розпочав виплачувати такі пенсії, охопивши понад 46 тисяч військових пенсіонерів. Пенсії та допомоги зачисляються на спеціальні карткові рахунки клієнтів. Пенсійні виплати здійснюються в день надходження коштів від державних органів.

Понад 95 % платежів та переказів клієнти здійснюють у каналах самообслуговування, тож Банк регулярно розробляє і покращує сервіси та послуги віддаленого банкінгу.

Впроваджено низку заходів, а саме:

- при використанні Приват 24 абоненти Vodafone можуть користуватись онлайн послугами банку без використання пакетних обсягів інтернету;
- використання нових методів оплати Apple Pay та G-Pay для сервісу «Швидко сплатити»;

- меню авто платежів у Приват 24;
- можливість підключення авто платежів на сайті отримувача.

Завдяки технологічній платформі системи Privat Money АТ КБ «ПриватБанк» виступає надійним партнером міжнародних організацій (серед яких: Агентства ООН у справах біженців в Україні, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Товариства Червоного Хреста, «Людина в Біді» та інші) із виплат благодійної допомоги, забезпечуючи прозорість і швидкість виплат для українців у цей час випробувань.

Privat Money стала одним із лідерів ринку в Україні, за рахунок впровадження світових цифрових та платіжних тенденцій, надаючи нашим клієнтам найкращі послуги та клієнтський досвід, підтримки безперебійної доступності переказів в цілодобовому режимі з початку повномасштабної війни.

Протягом 2024 року АТ КБ «ПриватБанк» розвивав державну програму іпотечного кредитування «ЄОселя», що реалізується разом з АТ «Укрфінжитло» та Міністерством цифрової трансформації.

З початку запуску в Україні державної програми доступної іпотеки «ЄОселя», через АТ КБ «ПриватБанк» отримали кредити на нове житло 4379 українських сімей, а сума виданих банком іпотечних кредитів сягає 6,5 млрд грн. Лише за 2024 рік банк видав іпотечних кредитів на 3,9 млрд грн, і сьогодні АТ КБ «ПриватБанк» посідає друге місце серед усіх банків-учасників програми за обсягами наданих кредитів.

Зростання кількості діючих платіжних карток в Україні у минулому році прискорилося і склало 14,7 %, або 16,9 млн. – до 132,04 млн., тоді як у 2023 році їх кількість збільшилася лише на 4,9 %, або на 5,34 млн., свідчать дані Національного Банку України.

Згідно із ними, приріст активних операцій (щонайменше одна) за лютий 2025 року, становила 12,7 %, або 6,62 млн. - до 58,75 млн. карток, що за темпами практично відповідає показнику 2023 року.

За результатами 2024 року АТ КБ «ПриватБанк» залишається беззаперечним лідером, утримуючи 53,7 % від ринку активних карток, хоча рік тому його частка була трохи вищою – 54,1 %.

Згідно з даними НБУ, державний АТ КБ «ПриватБанк» за рік збільшив кількість активних платіжних карток на 11 %, або на 3,25 млн. – до 31,52 млн. карток.

За даними дослідження, за підсумками 2023 року другий рік поспіль АТ КБ «ПриватБанк» посів 40 місце серед найбільших світових посередників у забезпеченні прийому – переводу платежів (еквайрів), та за 2024 рік збільшив кількість оплати картками через власну екосистему на 33 % до 2,8 млрд. транзакцій на рік. Загалом світові банки та компанії збільшили за підсумками 2023 обсяги оплати картками на 11 %. Найбільшим у світовому рейтингу став американський банк JP Morgan з річною кількістю транзакцій майже 47,5 млрд. шт.

Завдяки АТ КБ «ПриватБанк» в українській торговельній мережі ведуть бізнес 201,2 тисячі клієнтів, а це у свою чергу 284,4 тисячі активних POS-терміналів АТ КБ «ПриватБанк» та 26,7 тисячі активних застосунків «Термінал» для прийому оплати картками через смартфон. Також 12,9 тисяч клієнтів приймають оплату за допомогою сервісу онлайн еквайрингу LiqPay.

У 2023 р. впроваджено в промислову експлуатацію застосунок «Каса» для надання послуги реєстрації касових операцій на POS-терміналах: за рік до сервісу підключено понад 39 тисяч підприємців. Якість обслуговування та інноваційність у провадженні продуктів бізнесу високо оцінена клієнтами й суспільством. АТ КБ «ПриватБанк» здобув перше місце у номінаціях «Pay Space Magazine Awards 2023»:

- «Найкращий банк для ФОП»
- «Найкраще рішення для бізнесу з прийому платежів оффлайн» (Додаток «Термінал»)
- «Найкращий партнер бізнесу з прийому платежів онлайн (LiqPay)»

- «Найкращий банк-еквайєр»
- «Найкращий сервіс міжнародних переказів Privat Money».

АТ КБ «ПриватБанк» активно приймає участь у програмі субсидіювання. Одержувачі житлової субсидії / пільги можуть отримувати відповідні виплати через нарахування на банківський рахунок Приватбанку.

Нарахування та виплата пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану на територіях адміністративно-територіальних одиниць, де структурні підрозділи з питань соціального захисту населення не мали можливості забезпечити підготовку виплатних документів та проведення фінансування, здійснюється відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 року № 215 «Про особливості нарахування та виплати грошових допомог, пільг та житлових субсидій на період дії воєнного стану».

Соціальна відповідальність є важливим аспектом діяльності ПриватБанку, який не лише підвищує репутацію банку, а й забезпечує довіру з боку клієнтів та партнерів. У майбутньому банк має розширювати свої соціальні програми, зокрема:

- підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Впровадження нових програм, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності ВПО, надання пільгових кредитів та спеціальних умов для відкриття бізнесу.
- підтримка молоді. Створення спеціальних програм для молоді, спрямованих на підтримку освіти та розвитку підприємництва, фінансування навчальних програм та стартапів.
- екологічні ініціативи. Фінансування відновлюваних джерел енергії та екологічно чистих технологій.

В цілому перспективи діяльності ПриватБанку в умовах сьогодення повинні бути направлені на стабілізацію фінансових показників, управління ризиками та розширення соціальних програм.

Впровадження антикризової політики, оптимізація управління ліквідністю та активна участь у соціальних ініціативах дозволять банку не

лише зберегти свою позицію на ринку, а й підвищити довіру клієнтів та партнерів. Соціальна відповідальність стане важливим інструментом для підтримки населення та забезпечення стабільного розвитку банку в майбутньому.

Висновки до розділу 2

Проведений аналіз системи соціального страхування в Україні виявив суттєві розбіжності між теоретичними засадами та практичною реалізацією соціального захисту. Українська модель, що формально наближена до континентальної системи Бісмарка, на практиці демонструє серйозні недоліки через обмежені фінансові ресурси та недостатнє охоплення неформально зайнятого населення.

Фінансовий стан системи викликає особливу стурбованість. За останнє десятиріччя спостерігається значне скорочення частки соціальних видатків у державному бюджеті - з понад половини всіх витрат до лише чверті. Найбільше постраждали критично важливі сфери охорони здоров'я, освіти та безпосереднього соціального захисту, що створює загрозу для реалізації конституційних прав громадян.

В умовах воєнного стану ключову роль у підтримці соціальних функцій держави взяли на себе фінансові інститути, зокрема АТ КБ «ПриватБанк». Його досвід у реалізації програм «ЄПідтримка», «ЄОселя» та інших соціальних ініціатив доводить ефективність партнерства між державних та банківських структур. Однак навіть такі масштабні програми поки що не можуть повністю компенсувати системні проблеми.

Головними викликами залишаються недостатнє фінансування, відсутність гнучких механізмів адаптації до кризових умов та фрагментарність охоплення різних категорій населення. Подолання цих проблем вимагатиме комплексного підходу, що поєднуватиме модернізацію законодавчої бази, впровадження інноваційних фінансових механізмів та активізацію міжнародної підтримки.

Перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні безпосередньо пов'язані зі здатністю адаптувати найкращі європейські практики до місцевих умов, залучити цифрові технології для підвищення ефективності та забезпечити стабільні джерела фінансування. Особливу увагу слід приділити створенню гнучких механізмів соціального захисту, здатних

оперативно реагувати на зміни демографічної та економічної ситуації в країні, що особливо актуально в умовах триваючих викликів воєнного часу.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

3.1. Соціальне страхування в контексті розвитку особистого страхування

Соціальна безпека громадян становить важливий елемент загального благополуччя суспільства. Її забезпечення передбачає стабільну роботу пенсійної системи, доступ до якісних медичних послуг, наявність соціального страхування та матеріальну підтримку у складних життєвих обставинах. Однак через обмеженість бюджетних коштів, які виділяються на соціальний захист, виникає потреба у залученні додаткових страхових механізмів для протидії основним соціальним ризикам.

Наразі внесок соціального та приватного страхування у фінансове забезпечення соціального захисту залишається недостатнім, а його можливості щодо підвищення рівня життя українців використовуються не в повній мірі. Це обумовлює необхідність проведення пенсійної реформи, підвищення ефективності системи соціального страхування та впровадження обов'язкового медичного страхування в сучасних умовах.

В сучасних умовах воєнного стану та економічної нестабільності забезпечення соціального добробуту потребує принципово нових підходів. Відсутність можливостей для стабільного економічного зростання обмежує здатність громадян реалізовувати свій професійний потенціал та отримувати достатні доходи. У цій ситуації особливого значення набуває розвиток ефективних соціальних інститутів, здатних підтримувати прийнятний рівень життя громадян у випадку захворювання, безробіття та у разі досягнення пенсійного віку.

Соціальна безпека як основа суспільної стабільності реалізується через кілька ключових механізмів. На першому місці, функціонування пенсійної системи. Не менш важливим є забезпечення доступності якісної медичної

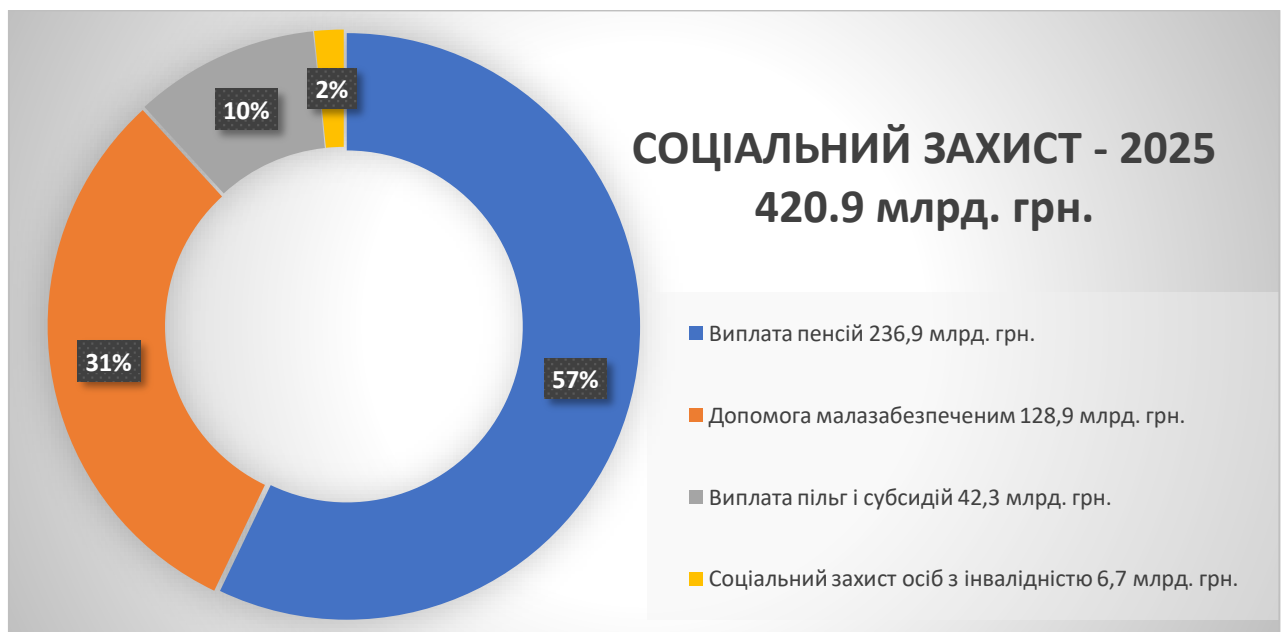
допомоги для всіх верств населення. Також критично значущою залишається система матеріальної підтримки для тих, хто опинився у складних життєвих обставинах.

Проте сьогоднішні обсяги бюджетного фінансування соціальної сфери виявляються явно недостатніми. Заплановані на 2025 рік 420,9 млрд. грн. (11,7 % державних видатків) на соціальний захист та 217 млрд. грн. (6 %) на охорону здоров'я не дозволяють забезпечити навіть базові потреби населення. (Діаграма 3.1)

Пенсійні виплати залишаються нижчими за прожитковий мінімум, а доступ до якісної медицини обмежений для більшості громадян. Ця ситуація вимагає термінового пошуку альтернативних джерел фінансування соціальних програм та вдосконалення механізмів соціального захисту.

Діаграма 3.1

Соціальний захист - 2025

Джерело: розроблено автором за даними [26]

Наразі особливої актуальності набувають невідкладні заходи щодо модернізації пенсійної системи, яка потребує глибоких структурних змін. Паралельно постає потреба у суттєвому підвищенні ефективності діючих механізмів соціального страхування, які на сьогодні не відповідають викликам

воєнного часу. Важливим кроком має стати повноцінне запровадження обов'язкового медичного страхування як інструменту забезпечення доступності медичних послуг.

Сучасна ситуація демонструє, що існуючі моделі соціального та особистого страхування поки що не виконують своєї ключової ролі у фінансовому забезпеченні соціального захисту населення. При цьому значний потенціал цих механізмів у підвищенні рівня життя громадян залишається нереалізованим через відсутність системних рішень та недовіру населення до страхових інституцій. Особливо це помітно на тлі зростаючої соціальної напруги та зниження купівельної спроможності населення.

Добробут як комплексний показник якості життя визначається не лише матеріальним забезпеченням, а й цілою низкою соціальних, екологічних та культурних факторів. Він включає доступ до якісних соціальних послуг, здорове довкілля, можливість реалізації культурних потреб та інші аспекти, що формують комфортні умови існування.

Сучасна економічна наука визнає, що ринкові механізми самі по собі не здатні забезпечити справедливий розподіл доходів, що призводить до соціальної нерівності. Саме тому ключову роль у вирівнюванні можливостей відіграє держава – через перерозподільну політику, регулювання економіки та створення умов для розвитку людського потенціалу.

Однак у умовах війни та економічної кризи традиційні показники добробуту, такі як ВВП на душу населення або середній рівень доходів, втрачають свою об'єктивність. Вони не враховують ні зростання соціальної напруги, ні руйнування інфраструктури, ні втрату доступу до базових благ у окремих регіонах. Тому сьогодні постає потреба в нових підходах до оцінки добробуту, які б враховували як економічні, так і соціальні втрати, спричинені війною.

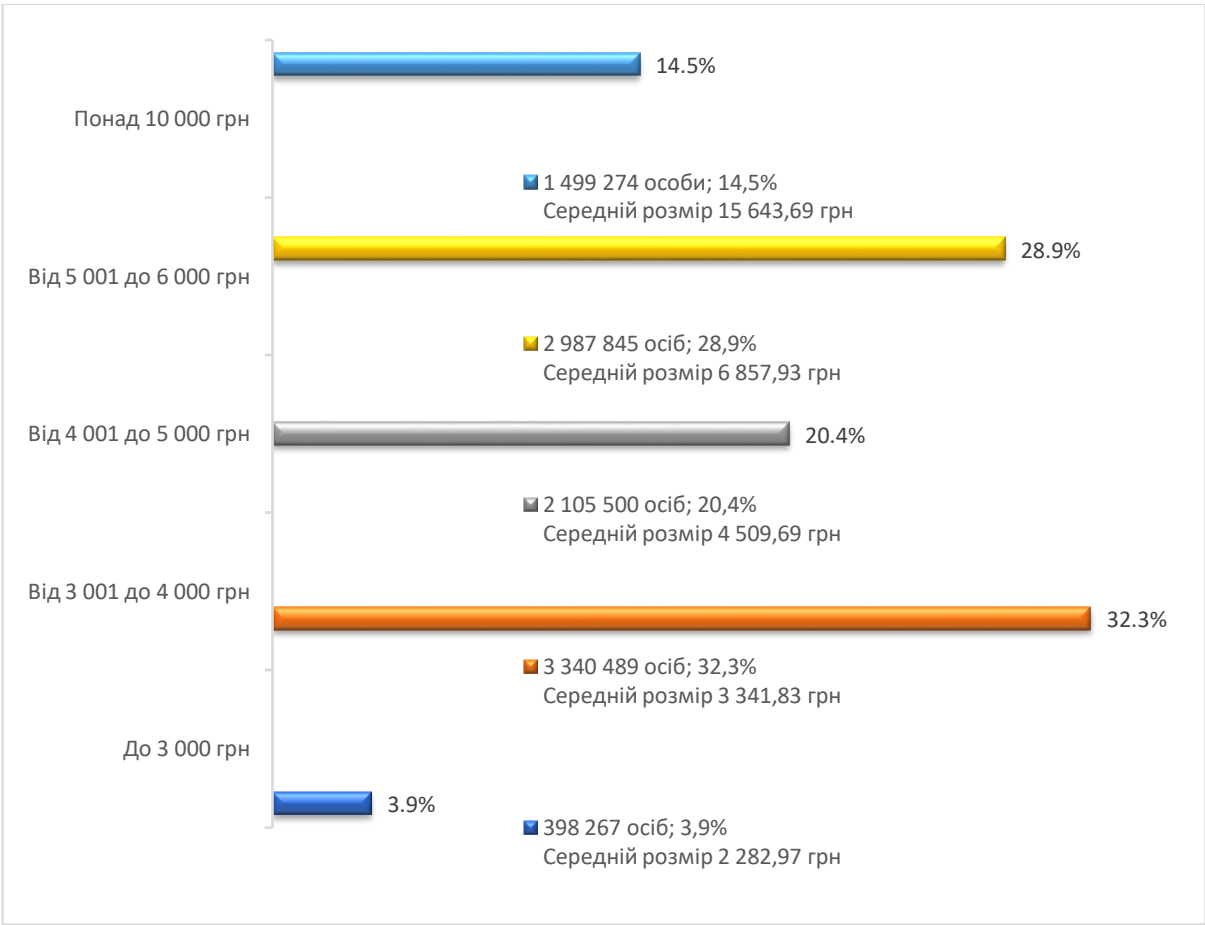
У таких умовах державна політика має бути спрямована не лише на підтримку економіки, а й на відновлення соціальних гарантій, захист вразливих верств населення та створення умов для стабілізації життя

громадян. Без цього досягнення суспільного добробуту залишатиметься недосяжною метою, особливо в умовах обмежених ресурсів і триваючої невизначеності.

Україна продовжує істотно відставати від європейських країн за рівнем доходів населення. Розмір ВВП на душу населення залишається значно нижчим за європейські показники, що обумовлює недостатність отримуваних доходів для забезпечення належного рівня життя більшості громадян. Значна частина населення змушена жити на межі бідності, покладаючись на державні субсидії та допомогу.

Таблиця 3.1

Питома вага пенсіонерів за розмірами призначених місячних пенсій у загальній їх чисельності станом на 01.04.2025

Джерело: за даними [27]

Основним інструментом вирішення цієї проблеми має стати активізація економічного розвитку через створення сприятливих умов для підприємництва, зниження податкового навантаження на бізнес та залучення іноземних інвестицій. Паралельно необхідно вдосконалювати систему соціального захисту, яка поєднує фінансові, організаційні та правові механізми забезпечення гідного життя громадян.

Особливу увагу потребує пенсійна система, де середній розмір виплат станом на 2025 рік становить 6341 грн. Кожен третій пенсіонер отримує менше ніж 3400 грн., що є явно недостатнім для задоволення навіть базових потреб. Відсутність ефективного накопичувального компоненту після двадцяти років реформування та низька популярність недержавних пенсійних програм роблять пенсіонерів залежними виключно від солідарної системи.

Номінальне зростання пенсійних виплат не компенсує втрати купівельної спроможності через інфляцію та зростання цін. Для забезпечення справжнього добробуту пенсіонерів необхідно не лише покриття базових потреб, а й створення умов для їх соціальної активності, культурного вдосконалення та доступу до якісних медичних послуг.

Сучасні європейські держави із розвиненими ринковими відносинами показують, як особисте страхування стає невід'ємною частиною соціального захисту населення. Цей механізм дозволяє не просто компенсувати окремі ризики, а й створює цілісну систему захисту економічних інтересів, підтримання добробуту та охорони здоров'я громадян. Особливе місце серед таких інструментів займає страхування життя, яке вже давно перетворилося з індивідуальної послуги на важливий соціальний інститут.

Зростання життєвих ризиків у сучасному світі – наслідок урбанізації, екологічних змін та демографічного старіння – зумовлює необхідність нових підходів до захисту громадян. Державні системи соціального забезпечення, хоч і залишаються фундаментом, не можуть повністю закрити ці потреби. Саме на допомогу приходить особисте страхування, яке через механізми

добровільного перерозподілу доходів створює додаткові рівні захисту, доповнюючи державні соціальні гарантії.

Життя сучасної людини наповнене непередбачуваними ситуаціями, коли раптові події можуть суттєво вплинути на матеріальний стан родини. Саме тут на допомогу приходить особисте страхування – механізм, що дозволяє заздалегідь подбати про фінансовий захист себе та близьких.

Розглянемо реальні ситуації, коли страхові поліси стають рятівним кругом:

- у разі раптової втрати годувальника сім'я отримує грошову підтримку, яка дозволяє зберегти звичний рівень життя та продовжити навчання дітей;
- при серйозній хворобі медичне страхування покриває вартість дорогого лікування, що особливо актуально в умовах, коли державна медицина не завжди може надати необхідну допомогу;
- після нещасного випадку, що призвів до тимчасової або постійної втрати працездатності, страхова виплата дає можливість пройти реабілітацію та адаптуватися до нових умов;

Окремо варто відзначити довгострокові переваги страхування. Накопичувальні програми дозволяють не тільки захистити сьогоднішнє, а й створити фінансову подушку безпеки на майбутнє. Це може бути як додатковий пенсійний капітал, так і кошти на великі цілі – навчання дитини, покупку житла або старт власної справи.

Важливим аспектом є психологічний комфорт. Знаючи, що в разі негараздів сім'я не залишиться без підтримки, людина може спокійніше будувати плани, розвивати кар'єру та реалізовувати особисті цілі.

Таким чином, особисте страхування перестає бути просто фінансовим інструментом – воно стає важливою складовою відповідального підходу до власного життя та благополуччя родини. В умовах сучасних економічних викликів та соціальних змін, такий спосіб захисту від ризиків набуває особливої актуальності.

Розглянемо основні напрямки захисту при особистому страхуванні.

Рис. 3.1. Види особистого страхування

Сучасний ринок страхування пропонує різноманітні механізми для захисту життя, здоров'я та фінансових інтересів громадян. Кожен вид страхування має свої особливості та призначення, формуючи комплексну систему фінансової безпеки.

Страхування життя забезпечує захист у найважливіших життєвих ситуаціях. Термінове страхування дає можливість отримати виплату протягом обмеженого періоду, тоді як накопичувальні програми поєднують захист з можливістю формування капіталу на майбутнє. Змішані види страхування пропонують комплексний підхід, що охоплює різні ризики.

Захист від нещасних випадків передбачає спеціалізовані програми для різних груп населення. Для дітей шкільного віку розроблені окремі умови, тоді як дорослі можуть обрати індивідуальні програми з урахуванням роду занять та способу життя. Особливе місце займає страхування пасажирів транспорту, що набуває особливої актуальності у сучасних умовах.

Медичне страхування поділяється на кілька основних категорій. Безперервне страхування здоров'я, яке є міжнародним стандартом, передбачає комплексний підхід до охорони здоров'я, включаючи амбулаторне та стаціонарне лікування. Специфічні програми на випадок хвороб дають можливість отримати цільову допомогу при конкретних захворюваннях.

Пенсійні програми страхування формують довгостроковий фінансовий захист, дозволяючи забезпечити гідний рівень життя після завершення трудової діяльності. Такі програми можуть передбачати як регулярні пенсійні виплати, так і одноразове отримання накопиченої суми.

Кожен з цих видів страхування має свої особливості оформлення, умови дії та механізми виплат, що дозволяє кожній людині обрати оптимальний варіант відповідно до індивідуальних потреб та життєвих обставин.

У сучасному світі особисте страхування стало не просто послугою, а важливим соціальним інститутом, що формує основу фінансової стабільності як окремих громадян, так і суспільства в цілому. Цей механізм виконує подвійну функцію: з одного боку, захищає людей від непередбачених життєвих обставин, з іншого - сприяє економічному розвитку країни через мобілізацію довгострокових інвестиційних ресурсів.

Міжнародний досвід, зокрема європейський, демонструє, що високий рівень розвитку страхового ринку є індикатором зрілої економіки. В таких країнах особисте страхування стало природною частиною фінансового планування кожної родини. На жаль, українська реальність дещо відрізняється. Незважаючи на те, що теоретично страхування охоплює всі ключові аспекти життя - від здоров'я до фінансового добробуту, на практиці воно не стало масовим явищем.

Серед основних причин такого стану речей можна виділити глибокий скепсис населення до страхових компаній, що сформувався через:

- історичний досвід неналежного виконання зобов'язань;
- складність отримання страхових виплат;
- недостатню прозорість умов договорів;
- обмежену фінансову культуру.

Проте ситуація поступово змінюється. Все більше українців починають усвідомлювати, що в умовах, коли державні соціальні гарантії не завжди можуть забезпечити повноцінний захист, особисте страхування стає

раціональним вибором відповідальної людини. Це особливо актуально для: забезпечення якісної медичної допомоги; захисту сімейного бюджету при втраті працездатності; формування пенсійних накопичень; підтримки навчання дітей.

Для подальшого розвитку ринку особистого страхування в Україні необхідний комплексний підхід, що включатиме як поліпшення якості послуг страховиків, так і підвищення фінансової грамотності населення. Важливу роль у цьому процесі мають відіграти державні інституції, громадські організації та засоби масової інформації, формуючи культуру страхового захисту як невід'ємного елементу сучасного способу життя.

3.2. Напрями вдосконалення та розвитку системи соціального страхування

Умови війни суттєво впливають на функціонування системи соціального страхування, вимагаючи адаптації механізмів фінансування до кризових реалій. Головними викликами залишаються: обмеженість ресурсів; необхідність розстановки пріоритетів у соціальних виплатах; забезпечення стабільності фінансових потоків у разі змін економічної ситуації.

Для підвищення ефективності соціального страхування в умовах війни необхідно застосовувати комплексний підхід, який включає ряд ключових напрямів (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Напрями вдосконалення системи соціального страхування

Напрямок покращення	Роз'яснення
Переоцінка бюджетних пріоритетів	Оптимізація розподілу коштів із акцентом на найбільш соціально значущі програми, такі як підтримка внутрішньо переміщених осіб (ВПО), інвалідів війни, сімей загиблих.
Міжнародна співпраця та підтримка	Залучення міжнародної фінансової та технічної допомоги для компенсації дефіциту бюджетних коштів, зокрема через програми ЄС, ООН та інших організацій.
Результативне використання ресурсів	Впровадження цифрових інструментів для автоматизації виплат, зменшення бюрократії та запобігання нецільовому використанню коштів.

Напрямок покращення	Роз'яснення
Інноваційні фінансові механізми	Залучення бізнесу до соціальних ініціатив, зокрема через корпоративні програми страхування, спільні проекти з підтримки постраждалих під час бойових дій.
Посилення контролю та моніторингу	Створення незалежних аудиторських механізмів, залучення міжнародних експертів для оцінки ефективності соціальних програм.
Запобігання корупційним ризикам	Впровадження прозорих процедур призначення виплат, відкриті бази даних отримувачів допомоги, суворий контроль за використанням коштів.

Джерело: створено автором на основі [32]

На цих аспектах зупинимось детальніше.

Переоцінка бюджетних пріоритетів.

У воєнний час особливо гостро постає питання ефективного фінансування соціальних програм. Держава змушена переглядати бюджетні пріоритети, щоб забезпечити підтримку тих, хто найбільше потребує допомоги. Реальність така, що ресурси обмежені, а потреб - безліч.

Ветерани, які повертаються з фронту, часто потребують не лише медичної допомоги, а й психологічної підтримки та допомоги у соціальній адаптації. ВПО втратили не тільки житло, а й стабільність - їм потрібні не

разові виплати, а комплексний супровід. Діти, що лишилися без батьків, мають отримати не просто грошову допомогу, а й гарантії майбутнього.

Міжнародна співпраця та підтримка.

Міжнародна допомога стала важливим джерелом підтримки, але вона має бути не просто фінансовим ін'єкціям. Насправді, ефективність таких програм залежить від того, наскільки чітко відстежується кожна гривня, як координуються зусилля між різними організаціями, чи враховуються довгострокові цілі.

Сьогодні ми бачимо, що традиційні підходи до соціального страхування потребують переосмислення. Важливо не просто виділяти кошти, а створювати механізми, які дозволять допомагати людям системно, з урахуванням їхніх реальних потреб. Це складно, але саме так можна досягти справжньої ефективності соціальної політики в умовах війни та відбудови.

Результативне використання ресурсів.

Ключовим аспектом удосконалення системи соціального страхування є раціональне та цілеспрямоване використання фінансових ресурсів. Для досягнення максимальної ефективності необхідно впроваджувати сучасні механізми фінансового контролю, регулярно проводити аудит соціальних програм та постійно шукати шляхи оптимізації витрат без погіршення якості наданих послуг. Особливе значення набуває гнучкість програм - здатність оперативно адаптуватися до змінених умов та нових викликів.

Інноваційні фінансові механізми.

Сучасні умови вимагають пошуку альтернативних джерел фінансування соціальних програм. Особливий інтерес представляють такі інструменти як соціальні облігації, публічно-приватне партнерство та спеціалізовані цільові фонди. Ці механізми відкривають нові можливості для залучення додаткових ресурсів від приватних інвесторів та міжнародних інституцій, що особливо

актуально в умовах обмежених бюджетних можливостей під час кризових періодів.

Посилення контролю та моніторингу.

Підвищення ефективності соціальних програм неможливе без розробки комплексної системи моніторингу та контролю. Важливим кроком є створення детальних механізмів звітності, забезпечення повної прозорості використання коштів та активне залучення громадськості до процесів контролю. Особливу роль відіграє незалежний аудит, який дозволяє не лише підвищити якість виконання програм, а й зміцнити довіру міжнародних партнерів, а також значно знизити потенційні корупційні ризики. Досвід багатьох країн свідчить, що такі підходи демонструють високу ефективність у подоланні соціальних викликів.

Запобігання корупційним ризикам.

Корупція під час воєнного стану набуває особливо небезпечних форм, перетворюючись з економічної проблеми на загрозу національній безпеці. Коли кожна гривня може означати життя або смерть, зловживання ресурсами стає злочином проти держави. Особливо критичними є сфери оборонних закупівель, гуманітарної допомоги та соціальних виплат, де корупційні ризики досягають найвищого рівня.

Ефективна протидія вимагає комплексного підходу. Першочергове значення набуває повна цифровізація ключових процесів - від соціальних виплат до державних закупівель. Електронні системи з автоматичним аудитом не лише зменшують можливості для зловживань, а й створюють прозору основу для контролю. Однак технології - це лише інструмент. Справжню ефективність вони набувають лише за умови активної участі громадськості.

Громадяни повинні мати реальну можливість відстежувати рух коштів і ресурсів, повідомляти про порушення та брати участь у моніторингу програм. Не менш важливим є залучення міжнародних експертів для аудиту ключових напрямів витрат, що не лише підвищує якість контролю, а й зміцнює довіру

партнерів. У нинішніх умовах антикорупційні заходи перестають бути формальністю - вони стають життєво необхідним елементом захисту державних інтересів і гарантією того, що допомога дійде до тих, хто її дійсно потребує.

У сучасних умовах, коли традиційні моделі соціального захисту стикаються зі значним навантаженням, аутсорсинг відкриває нові шляхи підвищення ефективності. (Для довідки: Аутсорсинг — це стратегія управління, при якій певні бізнес-процеси, функції або послуги передаються стороннім спеціалізованим організаціям на основі довгострокових угод). Цей підхід перестає бути просто економічним інструментом – він перетворюється на стратегічний ресурс для підтримки соціальної сфери в кризовий період.

Сутність аутсорсингу в соціальній сфері полягає не у простому делегуванні функцій, а у створенні партнерської моделі взаємодії. Коли професійні організації беруть на себе окремі напрями роботи, державні установи отримують можливість зосередитись на стратегічних завданнях. При цьому якість послуг часто підвищується за рахунок спеціалізації виконавців та використання ними передових практик.

Важливим аспектом є те, що аутсорсинг організовує взаємовигідне партнерство між державним і приватним сектором. Місцеві підприємства, отримуючи державні замовлення, не лише розвиваються, а й стають частиною системи соціальної підтримки. Особливо це помітно в сферах комунального обслуговування, технічної підтримки соціальних установ та цифровізації сервісів.

Для реалізації цього потенціалу необхідний ретельний підхід до створення умов співпраці. Прозорі процедури вибору виконавців, чіткі стандарти якості та ефективні механізми контролю – ось що робить аутсорсинг дійсно корисним інструментом. Досвід показує, що при правильній організації така модель може значно підвищити стійкість соціальної системи в умовах підвищеного навантаження.

3.3. Перспективи інтеграції української системи соціального страхування в європейський простір

Європейська модель соціального захисту, що формувалася десятиліттями, сьогодні є взірцем ефективного поєднання ринкових механізмів із соціальною справедливістю. Для України, яка обрала курс на євроінтеграцію, адаптація національної системи соціального страхування до європейських стандартів стає не лише політичним обов'язком, а й унікальною можливістю створити сучасну систему захисту громадян.

Основним викликом цього процесу є необхідність глибокої трансформації традиційних підходів до соціального страхування. Європейський досвід доводить, що ефективна система має ґрунтуватися на принципах універсальності, коли страховою захистом охоплюються всі категорії працюючих, незалежно від форми зайнятості. Водночас важливим аспектом є забезпечення фінансової стійкості системи через збалансованість внесків і виплат.

Сучасні європейські практики демонструють, як соціальне страхування може стати інструментом не лише компенсації ризиків, а й активного запобігання соціальній вразливості. В Україні це передбачає перехід від пасивних виплат до превентивних програм, спрямованих на підтримку зайнятості, професійної реабілітації та соціальної інтеграції.

Ключовим аспектом гармонізації є розвиток інституційних механізмів соціального діалогу. Європейські країни довели ефективність тристоронньої моделі, де держава, роботодавці і працівники спільно визначають напрями розвитку системи страхування. Для України запровадження подібних практик може стати шляхом до більш збалансованого розподілу соціальних обов'язків.

Важливо розуміти, що інтеграція до європейського соціального простору не означає механічного копіювання чужих моделей. Мова йде про творче переосмислення європейського досвіду з урахуванням українських

реалій – демографічних тенденцій, структури зайнятості, рівня економічного розвитку та соціальних очікувань громадян.

Перспектива інтеграції відкриває перед Україною можливість створити сучасну систему соціального страхування, яка поєднуватиме європейські стандарти якості з врахуванням національних особливостей. Це довгий і складний шлях, але саме він може забезпечити стійкий соціальний розвиток країни в умовах європейської інтеграції.

Європейська система соціального захисту ґрунтується на багаторівневій правовій базі, що поєднує міжнародні угоди, стратегічні документи та конкретні нормативні акти. Ця система формувалася десятиліттями, відображаючи еволюцію європейського підходу до соціальних гарантій [33].

Фундаментом європейської соціальної політики стала Європейська соціальна хартія, прийнята ще 1961 року. Цей документ не просто декларує права на соціальний захист, працю чи охорону здоров'я – він створює механізми їх реального впровадження через національні законодавства [34]. Важливим інструментом є система моніторингу, яка включає як офіційні звіти держав, так і розгляд громадських скарг.

Наступним кроком у розвитку європейських соціальних стандартів стало ухвалення Хартії основних прав ЄС у 2000 році. Відмінність цього документа полягає в його юридичній силі – він став обов'язковим для всіх країн-членів і реальним інструментом захисту прав громадян через рішення судів [35].

Сучасним орієнтиром для соціальної політики ЄС став Європейський стовп соціальних прав, прийнятий у 2017 році. Він відображає новий підхід до соціального захисту, що враховує виклики глобалізації, цифровізації та змін на ринку праці.

Конкретні механізми реалізації цих принципів містяться в численних директивах та регламентах ЄС. Вони регулюють такі аспекти як:

- боротьба з дискримінацією у соціальній сфері;
- забезпечення рівних можливостей на ринку праці;

- фінансування соціальних програм через спеціальні фонди.

Особливістю європейської системи є наявність ефективних інструментів захисту прав – від національних судів до Європейського суду з прав людини. Це забезпечує реальне, а не формальне виконання соціальних зобов'язань.

Для України цей досвід має особливе значення. Він показує, що гармонізація соціального законодавства – це не просте запозичення норм, а складний процес адаптації європейських принципів до національних умов. Важливо, що європейська модель пропонує як високі стандарти, так і гнучкі механізми їх досягнення.

Країни Європейського Союзу демонструють різні шляхи впровадження спільних соціальних стандартів, які враховують національну специфіку та економічні можливості. Досвід Чехії, Польщі та Німеччини особливо цікавий для України, оскільки охоплює різні рівні економічного розвитку та підходи до реформування соціальної сфери.

Чеська Республіка після приєднання до ЄС зосередилася на створенні комплексної системи соціального захисту. Особливу увагу приділили інтеграції медичного та соціального страхування, що дозволило забезпечити безперервність допомоги для вразливих груп. Використання європейських структурних фондів дало змогу втілити цільові програми для людей з інвалідністю, трансформуючи підходи від опікунської моделі до інклюзії.

Польська модель соціальних реформ відзначається акцентом на активізацію трудового потенціалу населення. Через систему професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації вдалося суттєво знизити рівень безробіття, особливо серед молоді у сільських регіонах. Важливим досягненням стало створення механізмів соціального партнерства, що дозволило узгодити інтереси працівників і роботодавців при проведенні пенсійної реформи.

Німеччина, як лідер соціальної політики ЄС, продемонструвала, як традиційну систему соціального страхування можна адаптувати до сучасних викликів. Німецька модель поєднує принцип солідарності між поколіннями з

індивідуальною відповідальністю. Особливістю є розвинений соціальний діалог, де профспілки, об'єднання роботодавців і уряд спільно визначають напрями розвитку системи.

Фінансові інструменти Європейського Союзу, зокрема Європейський соціальний фонд, стали ключовим механізмом трансформації соціальних систем країн-членів. Ці ресурси дозволили не просто фінансувати окремі програми, а кардинально змінити підходи до соціальної інклюзії. Завдяки цільовому фінансуванню вдалося створити цілісні системи підтримки для вразливих груп, де допомога перестала бути разовою, а перетворилася на суцільний процес супроводу.

Європейський суд з прав людини, відіграють особливу роль у захисті соціальних прав. Практика судових справ доводить, як юридичні норми набувають реального впливу через конкретні рішення. Судові прецеденти створили механізми захисту від непрямой дискримінації, розширили тлумачення права на медичну допомогу та встановили стандарти соціального забезпечення для різних категорій громадян. Цей досвід свідчить, що права на папері та права на практиці.

Для України ці механізми мають особливе значення. Європейський досвід показує, що успішна соціальна політика потребує поєднання стабільного фінансування, ефективних правових інструментів та гнучкості у реалізації. Важливо розуміти, що структурні фонди – це не просто кошти, а інструмент системних змін, а судова практика – не формальність, а спосіб забезпечити реальний захист прав. Ці два елементи разом створюють ту основу, на якій можна будувати сучасну систему соціального захисту, адаптовану до українських умов.

Процес євроінтеграції став для України потужним імпульсом до модернізації національної системи соціального захисту. Ця трансформація відбувається через комплексний вплив, що поєднує правову гармонізацію, запровадження нових соціальних практик та залучення міжнародної фінансової підтримки.

Приведення у відповідність українського законодавства до європейських стандартів є ключовим напрямом реформ. У рамках виконання Угоди про асоціацію відбувається поступове впровадження європейських норм у сфері захисту прав працівників, підтримки осіб з інвалідністю та запобігання дискримінації. Прийняття Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [11]. стало важливим кроком у цьому напрямку, оскільки він передбачає не лише формальні гарантії, а й конкретні механізми їх реалізації.

Практичний вплив європейських стандартів проявляється у нових підходах до соціальної політики. Україна вже активно використовує європейський досвід у таких сферах, як професійна реабілітація безробітних, інклюзивна освіта та підтримка внутрішньо переміщених осіб. Особливу увагу приділяється впровадженню систем моніторингу якості соціальних послуг, що дозволяє не лише фіксувати результати, а й своєчасно корегувати програми.

Значну роль у цьому процесі відіграє міжнародна фінансова підтримка. Співпраця з Європейським соціальним фондом та іншими інституціями дала змогу реалізувати інноваційні проекти, зокрема програми підтримки зайнятості в регіонах, які найбільше постраждали від війни. Такі ініціативи демонструють, як європейські ресурси можуть стати каталізатором позитивних змін у соціальній сфері.

Цей багаторівневий вплив створює передумови для глибокої трансформації української системи соціального захисту. Важливо, що інтеграційний процес не обмежується формальним запозиченням норм, а сприяє розвитку нових підходів, орієнтованих на реальні потреби громадян та врахування національного контексту.

Процес адаптації європейських стандартів соціального захисту в Україні супроводжується значними труднощами, пов'язаними з обмеженістю фінансових ресурсів, економічною нестабільністю та наслідками тривалого збройного конфлікту. Ці обставини вимагають ретельного балансування між

необхідністю швидких змін та реальними можливостями їх реалізації, що передбачає розробку реалістичної стратегії поступових перетворень.

Незаперечний вплив європейських норм на українську соціальну політику вже сьогодні проявляється у прагненні до підвищення соціальних гарантій та розширення інклюзивних підходів. Ці зміни створюють важливі передумови для подальшої інтеграції України до європейського правового простору, формуючи нову якість соціального захисту.

Ключовим завданням на найближчу перспективу є комплексна гармонізація національного законодавства з основними положеннями європейських соціальних стандартів. Цей процес має охопити принципи рівності, заборону дискримінації та забезпечення доступу до ринку праці для всіх категорій громадян. Особливе значення набуває розвиток механізмів фінансування соціальних програм, де міжнародна допомога та європейські структурні фонди можуть стати важливим джерелом для пілотних проектів.

Пріоритетними напрямками реформ мають стати розвиток інклюзивної освіти, створення ефективних програм працевлаштування для людей з інвалідністю та інших вразливих груп, а також впровадження прозорих систем оцінки якості соціальних послуг. Такі зміни не лише підвищать ефективність соціального захисту, а й сприятимуть відновленню довіри громадян до державних інституцій.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження перспектив розвитку соціального страхування в Україні виявило ключові напрями трансформації системи у контексті євроінтеграційних процесів. Аналіз сучасного стану показав, що українська модель соціального захисту потребує глибокої модернізації для відповідності європейським стандартам.

Основним вектором розвитку має стати поєднання державних гарантій з розширенням особистого страхування. Досвід європейських країн доводить, що саме такий підхід дозволяє створити стійку багаторівневу систему соціального захисту. В Україні це передбачає розвиток добровільних страхових програм як доповнення до державних гарантій, впровадження сучасних механізмів соціального партнерства та активізацію участі приватного сектора у фінансуванні соціальних програм.

Особливу увагу слід приділити цифровізації соціальних сервісів. Досвід АТ КБ «ПриватБанк» довів ефективність електронних платформ для виплат соціальних допомог, що особливо актуально в умовах воєнного стану. Це дозволяє забезпечити прозорість використання коштів, оперативність виплат та зручність для отримувачів.

Для успішної інтеграції до європейського соціального простору Україні необхідно провести глибоку гармонізацію законодавства з європейськими нормами, розвивати інститути соціального діалогу, впроваджувати механізми фінансової стійкості системи та залучати міжнародну технічну та фінансову допомогу.

Важливо, що процес адаптації має враховувати національні особливості, зокрема високий рівень неформальної зайнятості, наслідки воєнних дій та обмежені бюджетні можливості.

Перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні безпосередньо пов'язані зі здатністю поєднати європейські стандарти з ефективними механізмами їх реалізації в умовах війни та відбудови. Це

дозволить створити сучасну систему соціального захисту, здатну забезпечити гідний рівень життя громадян на шляху до європейської інтеграції.

Висновки

Сучасна економічна криза в Україні суттєво вплинула на добробут громадян, зумовивши зростання соціальної напруженості. У таких умовах особливого значення набуває реформування механізмів соціального захисту, зокрема вдосконалення системи соціального страхування.

Дослідження сучасної системи соціального страхування в Україні виявило низку системних проблем, що потребують комплексного вирішення. Особливу увагу слід приділити реформуванню пенсійної системи, яка є ключовою ланкою соціального захисту населення.

Ключові аспекти вдосконалення передбачають модернізацію пенсійного забезпечення через перегляд чинних нормативних положень, розробку ефективного механізму накопичувальної компоненти та поступове збільшення розмірів пенсійних виплат. Важливим завданням є створення стабільної та збалансованої системи соціального страхування, яка сприятиме зменшенню соціальної напруженості, підвищенню життєвого рівня населення та створенню сприятливих умов для економічного зростання.

Соціальне страхування є важливим інструментом соціальної політики держави, спрямованим на мінімізацію ризиків, пов'язаних із втратою доходу через хворобу, інвалідність, безробіття чи вихід на пенсію. В Україні ця система ґрунтується на конституційних гарантіях та розгалуженому законодавстві, однак її функціонування ускладняються через наслідки воєнного стану, економічну нестабільність та недостатню адаптованість до сучасних викликів.

Успішна трансформація системи соціального страхування вимагає цілісного підходу, що поєднує врахування поточних економічних реалій із стратегічними соціальними пріоритетами держави. Такі зміни мають ґрунтуватися на принципах стабільності, справедливості та довгострокової ефективності.

Фінансова стійкість системи значною мірою залежить від державного бюджету, проте у зв'язку із зростанням оборонних витрат частка соціальних видатків скоротилася з понад 50% у довоєнний період до 24,7% у 2024 році та у 2025 року заплановано зниження видатків. Це призводить до зменшення обсягів соціальних виплат, зокрема у сфері охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та підтримки вразливих категорій громадян. Однак, в той же час важливу роль у підтримці соціального захисту відіграють фінансові інститути, зокрема АТ КБ «ПриватБанк», який сприяє реалізації державних програм таких як «Підтримка», «Оселя» та цифровізації соціальних послуг та забезпеченню доступності фінансових сервісів.

Для підвищення ефективності соціального страхування необхідно впроваджувати багаторівневу модель, яка поєднуватиме державні гарантії з приватним та корпоративним страхуванням. Перспективним напрямом наукових пошуків є поглиблене вивчення практичних аспектів впровадження накопичувальної пенсійної системи.

Важливим кроком є цифровізація системи, що дозволить автоматизувати виплати, зменшити бюрократичне навантаження та підвищити прозорість управління. Також варто залучати міжнародну фінансову підтримку для компенсації бюджетного дефіциту та реалізації соціальних ініціатив.

Ключовим напрямом реформування має стати гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами, особливо у сферах пенсійного, медичного страхування та страхування від безробіття. Розвиток соціального діалогу між державою, бізнесом і громадянськістю сприятиме виробленню збалансованих рішень, орієнтованих на потреби суспільства.

Таким чином, система соціального страхування в Україні потребує глибокої модернізації з урахуванням європейського досвіду та внутрішніх соціально-економічних реалій. Пріоритетами повинні стати підвищення фінансової стабільності, розширення охоплення населення, запровадження інноваційних механізмів управління та інтеграція до європейського

соціального простору. Реалізація цих заходів дозволить забезпечити надійний соціальний захист громадян у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання. Навчальний посібник / В.Н. Гавва, Е.А. Божко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 224 с
2. В.М. Олійник Фінансова стійкість страхових компаній. Монографія. Суми: Університетська книга, 2015. 287 с.
3. Братюк В.П. Сучасні реалії в Україні та страховий ринок. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Управління соціально-економічними трансформаціями господарських процесів: реалії і виклик. Мукачево: МДУ – 2022 с. 19 – 21.
4. Бойко А.О. Теоретичні основи та практичний досвід забезпечення фінансової стійкості страхової компанії. Економічні науки. Випуск 7(25) ч.4. с. 50.
5. Іванюк І.С, Маруженко Д. С. Теоретичні підходи до визначення категорії «фінансова стійкість страхової компанії». Фінанси України. 2006.11 с. 77 – 89.
6. Борецька Н. С. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія / Н. С. Борецька. – Донецьк : Янтра, 2001. – 352 с
7. Андронік О., Макогін О. Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту в Україні. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-69> (дата звернення 12.03.25 р)
8. Конституція України, від 28.06.1996 р № 254к/96-ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 15.03.25 р)
9. Кодекс законів про працю України (КЗпП), від 23.07.1996 р. № 322-08. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 04.03.25 р.)
10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Закон України, від 23.09.1999 р. № 1105-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14/ed20250508#Text> (дата звернення 06.03.25 р.)

11. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні. Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення 19.03.25 р)
12. Базилевич В.Д., Приказюк Н.В., Лобова О.М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. Економіка та держава. 2020 № 2 с. 15 – 20.
13. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Закон України від 09.07.2003 р № 1058-IV, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text> (дата звернення 06.03.25 р.)
14. Про страхування. Закон України, від 07.03.1996 р. № 1909-IX, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення 10.03.25 р.)
15. Братюк В.П. Сучасні аспекти й завдання страхового менеджменту. Галицький економічний вісник: ТНТУ, 2014. Том 47 № 4 с. 69 –76
16. Самуельсон П.А., Нордхаус В.Д. Макроекономіка, переклад з англ.— К.: Знання, 2008 – 335 с.
17. Борецька Н. С. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія / Н. С. Борецька. – Донецьк : Янтра, 2001 – 352 с.
18. Про зайнятість населення. Закон України, від 05.07.2012 р. № 5067-VI, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення 27.03.25 р)
19. Про пенсійне забезпечення. Закон України, від 05.11.1991 р. № 1788-XII, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788-12#Text> (дата звернення 29.03.25 р)
20. Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям. Закон України, від 01.06.2000 р. № 1768-III, URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1768-14#Text> (дата звернення 29.03.25 р)
21. Конвенція Міжнародної організації праці про мінімальні норми соціального забезпечення № 102, 993 - 011. Ратифікація від 16.03.2016 р.,

підстава – 1024-VIII, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_011#Text (дата звернення 30.03.25 р)

22. Борецька Н. С. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія / Н. С. Борецька. – Донецьк: Янтра, 2001. – 352 с

23. Павленко Ю. Світовий досвід функціонування систем соціального страхування. Уроки для України / Україна: аспекти праці. 2002, № 6. с. 30 – 36

24. Деякі питання забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні. Розпорядження КМУ № 1190-р від 29.11.2024 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2024-%D1%80#n26> (дата звернення 17.04.25 р)

25. Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/>

26. Держбюджет-2025 Урядовий портал Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/> (дата звернення 17.04.25 р)

27. Пенсійний фонд України. Статистика. URL: <https://www.pfu.gov.ua/> (дата звернення 18.04.25 р)

28. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 року № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13> (дата звернення 09.04.25 р.)

29. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження КМУ від 1.01.2014 № 333-р (зі змінами) 333-2014-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p#topv> (дата звернення 14.04.25 р.)

30. Міністерство фінансів України. Бюджет 2025 року. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770 (дата звернення 20.04.25 р.)

31. Система соціального захисту та соціального забезпечення в Україні. Реальний стан та перспективи реформування. Бібліографія – К.: Центр громадської експертизи, 2019. 104 с.

32. Кириленко О. П., Толуб'яка В. С. Соціальне страхування: підручник Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ. 2022. 508 с.

33. Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти в контексті права на соціальний захист в Україні. Альманах міжнародного права (22) 2019
34. Синчук С. Гармонізація стандартів соціального забезпечення в Україні з Європейською соціальною хартією. Юридичний науковий електронний журнал, 2 (2021).
35. Гафарова К. Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. Академічний огляд, 1(34) 2011.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Макроекономічні показники

- **Номінальний ВВП:**
 - 2023: 6 537,8 млрд грн
 - 2024 (очікуваний): 7 484,7 млрд грн
 - 2025 (прогноз): 8 466,3 млрд грн
- **Темпи зростання ВВП:**
 - 2023: +5,3%
 - 2024: +3,5%
 - 2025: +2,7%
- **Інфляція (дефлятор ВВП):**
 - 2023: 18,5%
 - 2024: 10,6%
 - 2025: 10,1%
- **Індекс споживчих цін , грудень до грудня попереднього року:**
 - 2023: 105,1%
 - 2024: 107,9%
 - 2025: 109,5%
- **Середньомісячна зарплата:**
 - 2023: 17 442 грн
 - 2024: 20 581 грн
 - 2025: 24 389 грн
- **Курс гривні до долара (середній):**
 - 2023: 36,6

- 2024: 40,8
- 2025: 45,0 (припущення)
- **Експорт товарів і послуг:**
 - 2023: 89,2
 - 2024: 104,7
 - 2025: 107,0 (прогноз)
- **Імпорт товарів і послуг:**
 - 2023: 107,1
 - 2024: 106,3
 - 2025: 103,7 (прогноз)

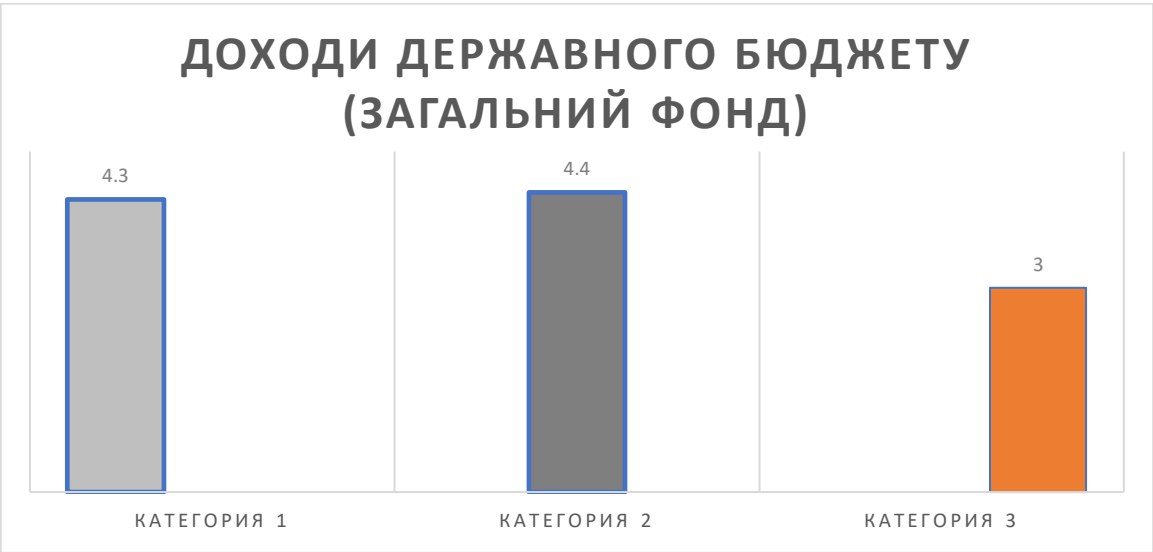
Джерело: розроблено автором за даними [27]

Додаток Б

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

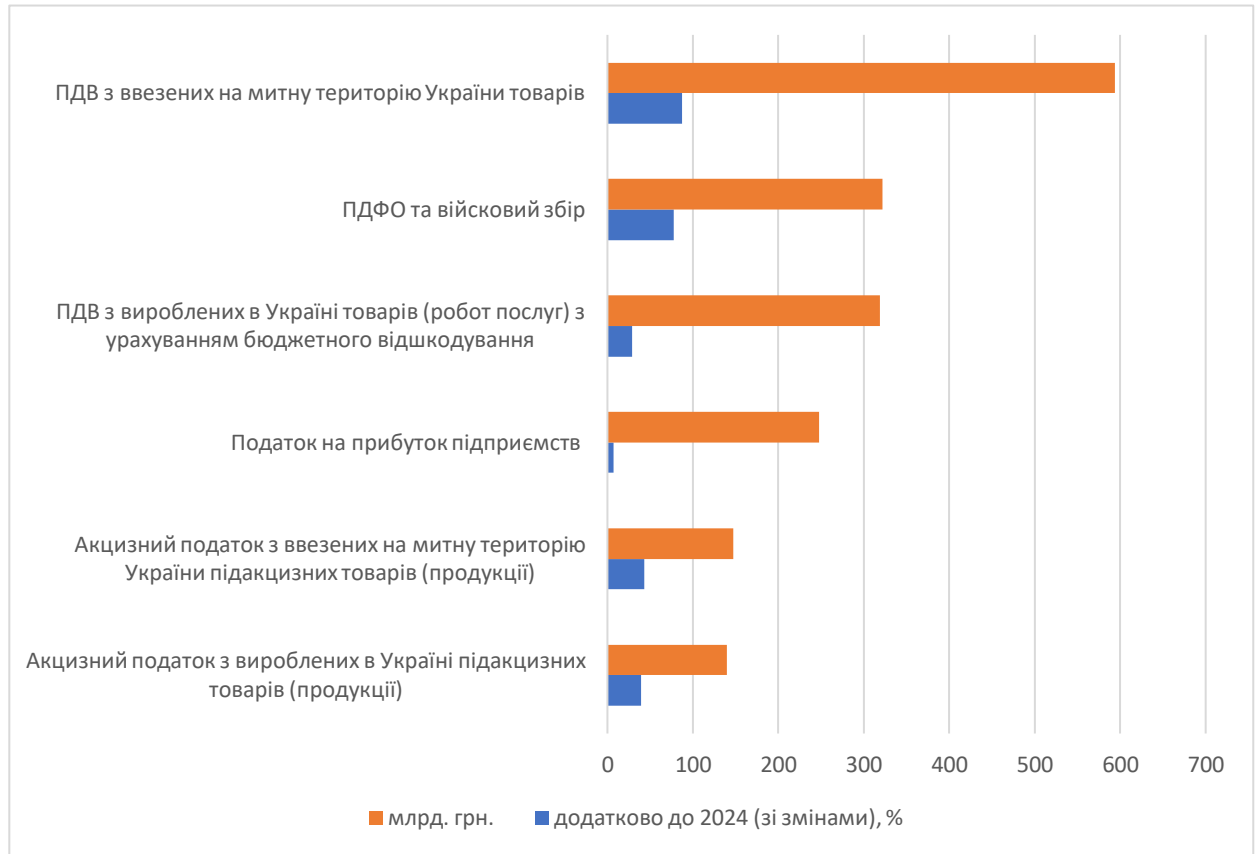
Доходи державного бюджету (загальний фонд)

Загальний обсяг доходів (без урахування офіційних трансферів, грантів та допомог міжнародних партнерів): 2 045,2 млрд грн
(+16,8% до 2024 року).

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Доходи за основними джерелами (загальний фонд):

- ПДВ (імпорт): **593,8 млрд грн (+87,4%).**
- ПДФО та військовий збір: **321,8 млрд грн (+77,5%).**
- ПДВ з вироблених в Україні товарів (робот послуг) з урахуванням бюджетного відшкодування: **318,0 млрд грн (+28,6%).**
- Податок на прибуток підприємств: **247,3 млрд грн (+7,0 %).**
- Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції): **147,2 млрд грн (+43,2%).**
- Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів (продукції): **139,4 млрд грн (+39,5%).**

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Видатки державного бюджету (загальний фонд)

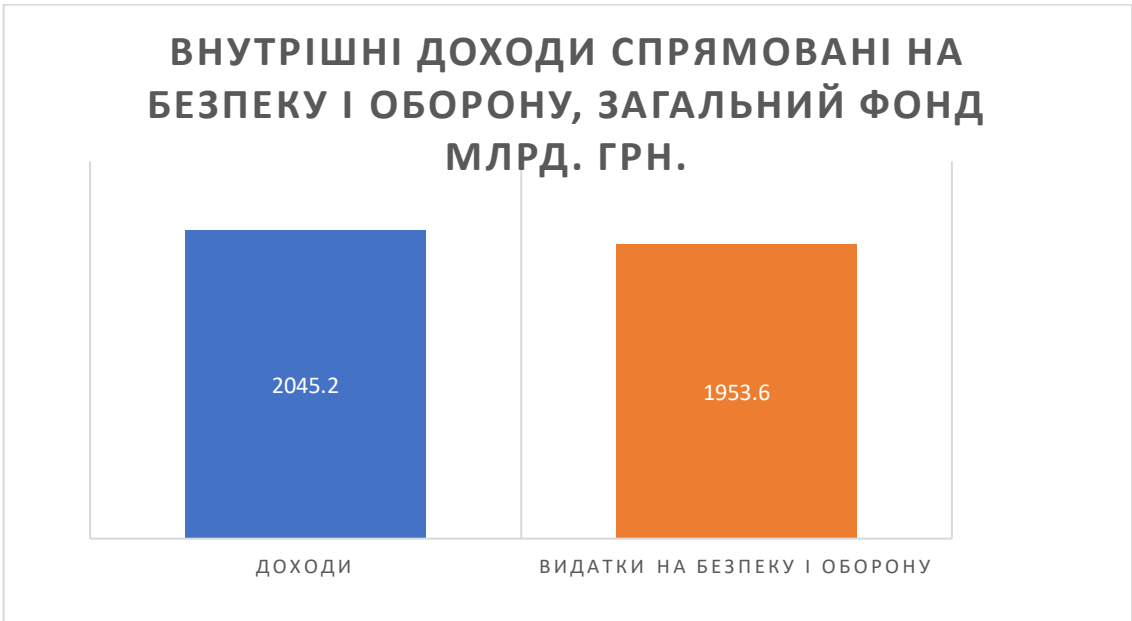
Загальний обсяг видатків: 3 607,8 млрд грн (+1,6% до 2024 року).

Основні напрямки витрат:

Видатки на безпеку і оборону на 2025 р

- **Видатки - всього:** 2 224,8 млрд грн (61,67% від загальних видатків).
 - Оплата праці: 1 158,4 млрд грн.
 - Озброєння та військова техніка: 739,0 млрд грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети**СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ****420,9 млрд грн**

Виплати Пенсійному фонду:	236,9 млрд. грн.
Допомоги особам, які потрапили у складні життєві обставини, на дітей та малозабезпеченим сім'ям	128,9 млрд. грн.
Виплата пільг і субсидій	42,3 млрд. грн.
Соціальних захист осіб з інвалідністю	6,7 млрд. грн.
Розвиток соціальних послуг	1,6 млрд. грн.
Інші соціальні заходи	3,2 млрд. грн.
Заходи з підтримки українців за кордоном та сприяння їх поверненню	0,15 млрд. грн.
Публічні інвестиційні проекти	1,1 млрд. грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети**Підтримка ветеранів****10,5 млрд грн**

Фахівець із супроводу	2,9 млрд. грн.
Реабілітація ветеранів	1,7 млрд. грн.
Український ветеранський фонд	348 млн. грн.
Публічні інвестиційні проекти	4,9 млрд. грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

ОСВІТА

198,9 млрд грн

Заробітна плата вчителям	103,2 млрд. грн.
Доплати вчителям	12 млрд. грн.
Гранти на здобуття вищої освіти та підготовку фахівців за пріоритетними спеціальностями на умовах державного замовлення	28 млрд. грн.
Харчування учнів початкових класів	2,9 млрд. грн.
Підручники для школярів	1,4 млрд. грн.
Публічні інвестиційні проекти	11,8 млрд. грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Охорона здоров'я

217 млрд грн

Програма медичних гарантій (ПМГ)	175,5 млрд. грн.
Ліки та мед. вироби для лікування тяжких захворювань	11,8 млрд. грн.
Виявлення та реагування на спалахи хвороб і надзвичайних ситуацій	4,4 млрд. грн.
Надання окремих мед. послуг захисникам України	939 млн. грн.
Публічні інвестиційні проекти	5,6 млрд. грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Культура та медіапростір

10,3 млрд грн

Функціонування та розвиток суспільного медіа; стратегічні комунікації, інформаційна безпека та захист інфопростору	4,1 млрд грн.
Створення умов для розвитку особистості, підвищення культурного рівня та естетичного виховання громадян	2,7 млрд грн.
Розвиток української культури шляхом підтримки театрів і концертних організацій	2,0 млрд грн
Відновлення, збереження й увічнення національної пам'яті	33 млн грн

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Цифрова трансформація

4,0 млрд грн

Розвиток українських інноваційних технологій	3 млрд грн
Електронне урядування	1 млрд грн

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети

Наука

14,5 млрд грн

Підтримка пріоритетних наукових досліджень	12,5 млрд грн
Грантова підтримка наукових досліджень	738 млн грн
Модернізація та оновлення дослідницької інфраструктури	544 млн грн

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети**СПОРТ****5,7 млрд грн**

Підготовка та участь національних збірних команд у міжнародних і державних заходах	3,7 млрд грн
Участь українських спортсменів в Олімпійських, Паралімпійських, Дефлімпійських іграх, олімпійських фестивалях, Юнацьких олімпійських іграх	1,3 млрд грн
Розвиток олімпійського, паралімпійського, фізкультурно-спортивного, учнівського та студентського спортивних рухів	412 млн грн
Створення умов для тренувального процесу українських спортсменів	86 млн грн
Соціальний проект «Активні парки – локації здорової України» для відновлення ментального здоров'я нації	156 млн грн

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети**Інвестиційні проекти**

Загальний ресурс ДБУ на фінансування публічних інвестиційних проектів у 2025 році – 109,2 + 115 млрд грн

Ресурс загального фонду держбюджету	36,4 млрд грн.
Обсяги Державного фонду регіонального розвитку	1 млрд грн.
Надходження коштів від міжнародних партнерів (кредити та гранти):	57,1 (Кредити) + 14,7 (Гранти) млрд грн.
Фінансування під державні гарантії на підставі міжнародних договорів	115 млрд грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Підтримка бізнесу

Фонд розвитку підприємництва (5-7-9%)	18 млрд грн.
Гранти для бізнесу	1.4 млрд грн.
Фонд розвитку інновацій	3 млрд грн.

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Відновлення, розвиток регіонів та окремих галузей

Резервний фонд	29,6 млрд грн.
Субвенція на реалізацію публічних інвестиційних проектів	18,7 млрд грн.
Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації	1,75 млрд грн.
Гуманітарне розмінування земель	1 млрд грн.
Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР)	1 млрд грн.
Додаткова дотація місцевим бюджетам	36,5 млрд грн
Розвиток мережі доріг	12,6 млрд грн.
Компенсація за пошкоджене житло	4,0 млрд грн.
Забезпечення функціонування операторів критичної Інфраструктури в галузі цивільної авіації	0,8 млрд грн

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Ресурс місцевих бюджетів

Показник	2024 (зі змінами)	2025 (Закон)
ПДФО	235,4	280,9
Додаткова дотація	28,6	36,5
Базова дотація	21,1	25,5
Резервна дотація	0	- 15,2
ВСЬОГО	285,1	327,7

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Потреба у міжнародному фінансуванні

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Дефіцит Державного бюджету та Державний борг

Дефіцит державного бюджету, млрд грн:

2024 (зі змінами) — 1 846,1 (24,2% до ВВП).

2025 (Закон) — 1 640,6 (19,4% до ВВП).

Державний борг, млрд грн:

2024 (зі змінами) — 7 680,2 (100,5% до ВВП).

2025 (Закон) — 8 210,5 (97% до ВВП).

Бюджет України на 2025 рік: основні показники та пріоритети
Фінансування Державного бюджету (загальний фонд),
млрд грн

Показник	2025 (Закон)
Державні запозичення	2 147,6
– Зовнішні	1 568,4
– Внутрішні	579,2
Погашення	691,4
– Зовнішні	129,4
– Внутрішні	562,0
Обслуговування	480,8
Приватизація державного майна	3,2